

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

1194

E 24

1194

E. 24

RIJKSUNIVERSITEIT LEIDEN

0775 7250

DICTÉES

OVER DE NIEUWE SPELLING.

Met aantekeningen tot zelfoefening

TEN DIENSTE

VAN LAGER EN MIDDELBAAR ONDERWIJS,

DOOR

M. J. KOENEN,

*Leeraar a/d Rijkskweekschool v/O. en a/d Rijksnormaallessen
te Maastricht.*

.....
Tweede, vermeerderde en herziene druk.
.....

TIEL. — 1882. — D. MIJS.

**NED.
LETTERS.**

VOORBERICHT.

Geef den leerlingen de beste, de meest beknopte werkjes over de Spelling tot eigen studie — zij plaatsen ze op 't boekenrek, of in de boekenkast en kijken er niet naar om; geef hun een hoofdstuk ter bestudeering op, zij nemen geene notitie van dit gedeelte hunner taak; aldus is de les der ondervinding.

En toch, geen scholier — wil hij later zijne taal niet schrijven als een handwerksman — mag onbekend blijven met de meest bruikbare spel- en taalregels; 't was daarom mijn streven door middel van dictées en bespreking, hem langs den aangenamen weg der practijk tot de kennis van 't meest noodige te brengen.

Deze dictées stelde ik ten eigen behoefte samen voor jongelui van 14—16 jaar, om een uitgangspunt en een leidraad te hebben bij 't behandelen van de meest belangrijke deelen der spelling, der buiging en vervoeging, der punctuatie.

Het gaat niet aan, om knapen en meisjes van dien leeftijd een wetenschappelijken cursus te geven over de Spelling in haren geheelen omvang; de jeugd houdt niet van abstracties; zij vraagt bruikbare kennis, wetenschap van practisch nut. En daarom dient de leeraar in dezen wel onderwijzer en boek samen te zijn.

Het aantal dictées bedraagt 55; geeft men nu elke week één dictée — 't werk van een groot kwartier — dan is men vóór de helft van het tweede klasse- of studiejaar rond, en kan men met alle recht als eisch stellen, dat het schriftelijke taalwerk zoo zuiver mogelijk van spelling zij. Het gewone: »M'nheer, ik wist het niet,» waarmede zoovelen eene welverdiende berisping krachteloos maken, behoeft dan niet meer gehoord te worden.

Over inhoud en gebruik heb ik weinig te zeggen. Ik laat de gespatieerde woorden bij 't dicteeren onderstrepen, en bespreek ze, voor

zooveel het noodig is. De leerlingen schrijven elk dictée in 't net, en hebben dan vrijheid, om bij elk nummer zelf zooveel aantekeningen te voegen, als zij verkiezen.

Ten slotte beveel ik dit werkje, dat meer studie en arbeid kostte, dan oppervlakkig wel schijnt, volgaarne aan in de belangstelling en welwillendheid van heeren leeraren en onderwijzers.

Maastricht, 1881.

M. J. KOENEN.

VOOR DEN TWEEDEN DRUK.

De veranderingen en verbeteringen in dezen tweeden druk zijn deels het gevolg van vriendelijke vingerwijzingen, deels van eigen ervaringen van den schrijver, die nu met eenigen grond vertrouwt, dat het boekje te meer bruikbaar zal zijn.

Maastr., 1882.

K.

VERKORTINGEN.

Wl. = Woordenlijst voor de Spelling, 3e druk.

Grondb. = Grondbeginselen der Nederlandsche Spelling door Dr. L. A. TE WINKEL. (Leiden, D. Noothoven van Goor).

Leerboek = Leerboek der Nederlandsche Spelling door Dr. L. A. TE WINKEL. (Leiden, D. Noothoven van Goor).

Taal en Spelr. = Nederlandsche Taal- en Spelregels door Dr. J. C. MATTHES. (Groningen, J. B. Wolters).

(De nummers verwijzen telkens naar de paragrafen van den tekst).

EERSTE AFDEELING.

I.

Over **au** en **ou**.

Henegouwen was het vaderland der oude Nerviërs. In den Frankischen tijd was elk dezer landen verdeeld in gouwen. Men zegt, dat de Hunnen het rauwe² vleesch murw reden onder de zadels der paarden. In Italië rouwen de vrouwen in 't wit en de mannen in 't bruin. Weet gij, welke schrijvers leefden tijdens het gouden¹ tijdperk onzer letterkunde? De groote Vondel zegt in eenen zijner reizangen:

»Ginder veer
Wil in 't verschiet een slot verflauwen
En hooger op 't gebergte blauwen².”

Tollens zegt in zijn meesterstuk: »De duinen blauwen reeds, de wal komt nader”; en in zijn gedicht »David en Goliath”:

Hij sloeg de kindren bont en blauw
En stapte weg gelijk een pauw.”

Het geschreeuw der pauwen is even vervelend als het miauwen² der katten. Des morgens hing op de boorden van het woud¹ nog eene mistgordijn, toen de vroolijke waldhorens¹ reeds lustig in het rond klonken. Wat beteekent het spreekwoord: Het is al geen goud, wat er blinkt?

1 Deze **ou** ontstond uit **ol**, evenals die in hout, kouter (kolter), schouder (vroeger scholder), stout (hgd stolz); zij ontstond ook wel uit **al** nl. dan, als **ol** voor **d** of **t** in **al** overging, bijv.: woud (wald), zout (salz), koud (kalt) enz. 2 Volgens de spelling van SIEGENBEEK schreef men raauw, blaauw, verflauwen enz; **aa** was dan een verlengde tweeklank; enkele woorden, als dauw, saus, klauteren vormden uitzonderingen. In de nieuwe spelling zijn miaauw en miaauwen de eenige woorden, waarin men twee **aa's** voor de **u** mag schrijven; de spelling miauw, miauwen is vrijgelaten.

Over den genitief.

Het kaneel, eene bekende specerij, is de gemalen droge¹ bast van den kaneelboom, die op Ceilon² groeit en ook met goed gevolg in Java's³ landouwen wordt aangekweekt. Deze scholieren hadden hun werk te gauw afgemaakt; Anna's³ thema's³ waren echter beter dan Otto's³ brieven, en Lize's² opstellen waren te verkiezen boven Amelia's³ stijloefeningen. Cicero's³ redevoeringen zijn beroemd, Nero's³ daden zijn berucht. Welke van Dickens',⁴ Vondel's,⁵ Bilderdijk's, Da Costa's, of Bogaers' werken bezit gij? En hebt gij Nuyens' of Motley's geschiedenis gelezen? Daar is een koopman in paraplu's³ en parasols. Elken avond bergen deze dames horloges en andere sieraden in hare secretaires⁶. De soldaten staken de schako's³ op de bajonetten; de echo's hunner vreugdekreten weergalmden heinde en ver. In dit boekje vindt gij veel wetenswaardigs over Zwitserlands⁷ bergen, Duitschlands bosschen, Nederlands rivieren en vaarten, Frankrijks wijnbergen, Englands fabrieken en Ruslands mijnen. De Engelschen riepen: »De Trompen en de Ruyters⁸ leven nog!»

1 Men schrijve: drogen, droge, drogerij, drogist (hd. trocken). 2 Lize eindigt op eene toonlooze e, dan bezigt men de apostrophe niet. 3 De s van den genitief wordt in vreemde woorden voorafgegaan van eene ' (apostrophe) na heldere klinkers bijv. sofa's, motto's, bureau's enz. 4 De s van den genitief wordt door eene apostrophe vervangen na sisklanken. 5 Na familienamen schrijve men duidelijkheidshalve 's, eigennamen van personen vormen den genitief op s, bijv. Karels, Willems, Jozefs boek. 6 Vreemde woorden, op toonlooze e uitgaande, vormen hun meervoud met s. Zie Taal en Spelr. blz. 20. 7 Namen van landen en steden, die niet op s uitgaan, vormen den genitief op s, daar zij als bekend mogen aangemerkt worden, tenzij ze op eenen helderen klinker eindigen; zie boven Java's, zoo ook: Sumatra's Westkust, Bali's wouden enz. 8 In oude geslachtsnamen schrijve men y, als Huygens, Huydecoper enz.; in stadsnamen enz. is y overbodig, dus Leiden enz.

III.

Over ee en e.

God wil de vader wezen¹ der weduwen en weezen¹. Onze neven² waren afwezig, toen wij hen kwamen feliciteeren³. Bij het exerceeren³ loopen de soldaten aan tweeën of vieren. De tijd weet de diepste wonde der ziel te heelen⁴. Het spreekwoord zegt: De heler⁵ is zoo goed als de steler¹. Hen, die op godsdienstig gebied dweepen⁶, noemt men dweepers. De schepelingen vonden in een berenhol twee jonge beren en drie jonge berinnen. De schepen der Zweedsche vloot lagen op de reede. De mensch heeft rede of verstand, daarom is hij een redelijk schepsel. Twee zinnen kunnen tot elkander staan in betrekking van reden. Om welke redenen mag men in eene meetkundige evenredigheid de redens verplaatsen, verwisselen, omkeeren? Deze werklieden⁷ zullen de delen⁸ keren⁹ met bezems van wilgenhout. Allerlei vogels kweelen¹⁰ alreede in onze dreven³.

1 Zie Leerb. 134. Zachthelder is e in alle sterke w. w. en hunne afleidsels, uitgez. heeten. Oudtijds waren sterk: beren (dragen), helen, kneden, kleven, sneven, stenen, verled. tijd: bar, hal, knad, klaf, snaf, stan. Wees, hd. Waise. 2 Neven naast nicht, evenals schepen enz. naast schip; gene naast ginds; plegen naast plicht; zetel naast zitten. 3 Evenzoo: alle woorden opeeren, als trotsceeren, halveeren, verkleineeren, regeeren, waardeeren. 4 Heelen naast hell, evenals scheede naast schel; breede naast verbreiden; fleemen naast vlien. 5 Heler van 't sterke w.w. helen, hal, geholen. 6 oudt. dwapen; evenzoo edel naast adel, stede naast stad, vegen naast vagen. 7 De samenstellingen op man, die een beroep te kennen geven, vormen 'tmeervoud met lieden of lui; doch leenmannen, blindemannen enz. 8 delen, hd. Diele, als gevel, hd. Giebel; vrede Frieden; wezel Wiesel; uitgez. scheeve, schief, begeeren, begieren, regeeren, regieren. Zie Leerboek 128. 9 Keren = vegen, keeren = wenden. 10 Uit: kwe-delen, evenzoo veeren, leeren, ceelen enz. uit vederen enz. Leerboek § 131.

IV.

Over ee en e.

Onder de regeering³ van Lodewijk den Vromen verwoestten de Noormannen deze landen. Mijn broeder kon zijne teleurstelling niet verhelen. De oorlog is een geesel¹; te recht noemde men Attila den geesel Gods.

Een rij² van Englen zag door 't dunne wolkfloers heen,
Of ergens, hier beneên, een zuivre parel lag.

In deze kasteelen³ vindt men vele kostbaarheden⁴. Velen meenen, dat de Chineezzen⁵ en Japanneezzen geheel overeenkomen in aard en zeden; een Chinees verschilt echter evenveel in denkwijze van eenen Japannees, als een Rus van eenen Italiaan; ook is de Chineesche kleederdracht verschillend van de Japanneesche⁵. Als gij volwassen zijt, zult gij de weldaad eener goede opvoeding waardeeren⁶. Reeds de schoolkinderen kennen thans het verschil tusschen kometen⁶ en planeten. De profeten waren Godsgezanten. De concrete zelfstandige naamwoorden zijn namen van stoffelijke dingen. Hebt gij Bilderdijk's complete werken? Boerhave, een beroemd Nederlandsch geneeskundige, bezat eene Europeesche vermaardheid; zelfs Czaar Peter I van Rusland bracht hem een bezoek en wachtte geduldig twee uren, voordat hij hem kon spreken⁷.

1 hd. Geisel. 2 Men onderscheide rij (reeks, menigte) van rei (koor). 3 De uitgangen: eelen, eezen, eeren, eesche schrijft men met dubbele ee, wordt echter de ee toonloos, dan bezigt men e als: juwelier, kastelein, doch tooneelist, bureelist. 4 De heldere e is scherp in woorden, waarnaast vormen bestaan, waarin de tweeklank el voorkomt. Eene uitzondering maakt het achtervoegsel heden, meerv. van -heid (§ 129 Leerboek). 5 Men zegt ook Japansch bv. Japansch porselein, lakwerk enz. 6 Er is geen uitgang eet; dus kometen, planeten, profeten, poëten, complete, discrete enz. Grondb. 77 Aanm. 7 Alle sterke werkw. en hunne afleidsels, met zachtheldere e, uitgezonderd heeten.

Over ee en e.

Men weet, dat de Siameezen in 1852 weigerden de gebruikelijke schatting aan de Chineezzen te betalen. Het onderwijs moet werken als een zuurdeesem, die de geheele maatschappij doortrekt. De liefelijke tonen van het vogelenkoor streelen¹ ons oor; zie, hoe de gevederde zangers rustig zitten te kweelen¹ op de takken. De woestijn geeft soms tooneelen van angst en wee², van jammer en ellende³. Ik zag in de werkplaats van dezen schilder eenen leeman⁴ en verschillende penseelen van dassenhaar⁵. De heelmeeesters zogen het vergif uit de wonde, en leiden toen het verband, om ze te doen heelen. In Overijsel⁶ en Drente vindt men tusschen de stallen der hoeven leemen delen⁹ of dorschvloeren. De jagers wilden na velerlei vertering⁷ met de huid van den beer het gelag⁸ betalen. Er is wel degelijk onderscheid tusschen de uitdrukkingen: De vertering betalen en het gelag betalen; evenzoo tusschen: Een snedig woord en een snijdend woord. Sommigen houden den sinaasappel voor eene Chineesche vrucht; hij wast echter langs de kusten der Middellandsche Zee n.l. langs die van Spanje en Italië.

¹ Uit: stregelen, evenals kweelen uit kwedelen, leege uitlegde. ² Evenals: ree, thee, zee, vee, ree, uitgezonderd het. ³ Uit: el en lende (land). ⁴ Uit: ledeman of ledepop. ⁵ Evenals hondemhok, vossenhol, maar bedehuis, vredehandel. Wl. 54. ⁶ IJsel naast zeisen, struisen, kousen. Grondb. 105. ⁷ Van verteren. ⁸ Drinkgelag (liggen), doch gelach (lachen). ⁹ Deel (plank of dorschvloer) hd. Diele.

Over ee en e.

Velen vormen zich eene scheeve¹ voorstelling van ons zeewezen tijdens het leven van De Ruyter. Bij ieder recht-schapen mensch vindt elk gematigd streven² naar voor-uitgang alleszins waardeering. In welk schoon gedicht van De Genestet wordt ons het lijden eener arme tering-lijderes³ op roerende wijze geschetst? De woorden deken of overste, jenever, keten, menie, neger, peper, pe-terselie, tegel, zemel en zegel⁴ zijn ontleend aan de Latijnsche taal. Wat verstaat men door leeken⁵ op het ge-bied van onderwijs, en wat bedoelt De Genestet met zijne leekedichtjes⁵? Mijn vader betaalt veel geld aan personeele⁶ belasting. Cornelia, de moeder der Gracchussen, sprak: »Hier zijn nu mijne juweelen⁶!» De dichters laten de vogels kwinkeleeren⁶ in hagen en struweelen⁶. Wat mag toch de reden zijn, dat oude glasruiten verweeren⁷? Zelfs de reeën zoeken zich te verweren met de horens. De koningstijgers, de schrik der wildernissen, sleepen⁸ een volwassen rund met den muil naar hun hol. De hars van den ceder⁵ werd in ouden tijd gebezigd bij het balsemen van lijken.

1 Gewest. scheif, zie ook No. 3 aant. 8, evenals weeken (weiken), teeken (teiken). 2 Streven naast sribbelen. 3 In tering, te-
ren, verteren behoort de e tot den stam. 4 Ziehier de Latijnsche
woorden: decanus, juniper, catena, minium, niger, piper,
petroselinum, tegula, simila, sigillum. 5 In alle woorden,
aan vreemde talen ontleend, schrijft men de enkele, of zacht-
heldere e, uitgezonderd in leeken, theeën. 6 Uitgang: eelen en
eeren, struweelen is een dichterlijk woord voor struiken. Zie
Brill § 50.3. 7 Evenals onweeren van onweder (hd. gewitter).
8 Sleepen (transit.), slepen (intrans.).

Over ee en e.

Het spreekwoord zegt: Vogels van eenerlei veeren¹ koppelen gaarne. De dichter Heye zegt van het vogeltje: »Wie zou het willen deren, het heeft niet eens nog veeren?» Horloges en andere nieuwerwetsche uurwerken worden door de kracht van stalen veeren in gang gehouden. God alleen kent de drijfveeren van elke menschelijke daad. Bij ijsgang wordt de dienst der veren² in den regel gestaakt. Op zee vischt men met vleten en zegens. Langs het strand vindt men keten, waarin de arme visschers des winters hunne netten boeten; ook ziet men hen daar hunne pinken teren. Ieder jongeling, die eens een degelijk³ mensch wil zijn, dient zich in de jeugd ter dege³ te oefenen. Gedroogden visch dient men eerst te weeken⁴. Er zijn witte en gele⁵ leliën, evenals witte en gele rozen. Wij zagen de schepen der reeders meren; vooral bij opstekenden wind dient men in de vlakke Friesche meren de vaartuigen goed te meren. De degen⁶ van onzen tooneelheld zat verroest in eene scheeve⁷ scheede⁸. Aan de open tafel van dezen prins diende men allerlei vleezen⁹ op; vooral de vleezige⁹ deelen van wildbraad waren er gezocht.

1 Veder, als teere (teedere), mee (mede), huurceël (cedel). 2 veren van varen, vergelijk edel en adel, beter en baten, stede en stad. 3 Dijen, gedegen, sterk w.w.; **te** (ten, ter) en **bij** worden niet met het volgende woord verbonden: te leur, bij monde, echter terstond, terug, tevreden, bijgeval. Zie Taal en Spelr. 4 weeken naast weiken. 5 gele hd. gelb, als netel, Neszel; schepel, Scheffel; uitgez. heeren, Herren; leeren, lernen. 6 Degen naast dagge, als keep, kepen van kappen. 7 Scheeve gewest. scheif. 8 Scheede naast schei. 9 Vleezen en vleezig naast vleis, echter vleeschelijk. Leerboek 129.

VIII.

Over ee en e.

HERHALING.

Agaten, robijnen, smaragden en saffieren noemt men juweelen¹. Laat ons een woord van troost spreken tot dezen stenenden² kranke, het zal misschien zijne smarten lenigen. Den gieteling of de merel vindt men in menigte³ in het kreupelhout. De jeugd moet leeren werken en onthberen⁴. In den voorgevel⁵ van Vondel's geboortehuis te Keulen is een gedenksteen geplaatst. Het hondengeslacht is onderhevig⁶ aan eene vreeselijke ziekte, die men hondsdolheid noemt. Is er een storm op handen, dan laat de schipper de zeilen reven⁷. Onze oude nachtwacht, de maan bespeurende, die met rooden gloed van achter het geboomte verrees, riep met heesche⁸ stem: „Brand!” He, wat hebt ge daar schoone kweeën en sleeën. Met houweelen¹ en spaden groef men de lijken van onder het puin op, 't waren tooneelen¹ van ellende. Neteldoek⁹ wordt geweven van de vezels³ der brandnetels. Wat beteekenen de uitdrukkingen: De zaken staan netelig; hij is een netelig mensch; het is eene netelige quaestie? Deze dames sneden¹⁰ het keurige neteldoek in reepen¹¹ en maakten daarvan eene japon met geeren. Een luid hoezee verzelt hun uittocht langs de duinen en de ree, zingt Tollens.

1 Denk om de uitgangen: eel, ees, eesch, eeren; — houweel van houwen, als in vleeschhouwer, steen-, beeldhouwer. 2 Stenen, steunen, als: sneven, sneuvelen, lenen, leunen. 3 Menig hd. mancher, als: beek, beken, Bach; vezel, Fase. De spelling meerl, paarl, doorn, hoorn, koorn, lantaarn bestaat naast merel, parel, doren enz. 4 Beren naast bar, baar. 5 Gevel hd. Giebel, als neder, nieder, vrede, Frieden, wezel, Wiesel, zeven, sieben. 6 Onderhevig oudt. onderhavig, als: dwepen, dwapen, verdedigen, verdadigen. 7 Reven naast rif (= baan in een zeil); rif (geraamte, klip) riffen. 8 Heesch hd. heiser, als: kleed, Kleid, deel, Theil, eed, Eid. 9 Netel hd. Neszel. 10 Sneden van snijden. 11 Reep, Eng. rope, als reede, road. Leerboek 134.

IX.

Over **oo** en **o**.

In sommige bergholen¹ vond men afgekloven¹ beenderen van runderen. 't Ontloken¹ roosje, moe² en mat, laat het teere² kopje hangen. 't Kruipend rupsje, moe gekropen¹, afgetobd in de enge cel, brak zijn kluisje fladdrend open! Bij de synode³ van Dordt werden de leerstellingen der Remonstranten veroordeeld. De arme weesjes zijn soms de verstootelingen¹ der maatschappij; Vondel zegt daarom in zijne »Bede voor het Walenweeshuis»: »Och, laat uw mededooogen stralen, Op dees van elk vergeten schaar!» Wie geen medelijden heeft met de dieren, zal licht zijnen evenmensch meedooogenloos behandelen. Uitgeplozen¹ touw noemt men werk. Des nachts was een wezel in het hok gesloopen¹. De handel van de »dooden steden» aan de Zuiderzee is geheel verloopen¹. Tollens spreekt de vogels aldus toe: »Zeg mij, waar gij hebt gezeten, waar geschoolen¹, bonte vlucht!» De matrozen zagen het schip op eene zandbank geschoven¹. Treurig zat de landman bij de nog rookende puinhoopen van zijne hoeve, de fakkel des oorlogs verwoestte zijn geluk. Wij hopen, dat gij u met onverdroten ijver op de studie zult toeleggen.

¹ Men schrijft eene enkele **o** in alle opene lettergrepen van sterke w.w. (uitgezonderd loopen en stooten) en in alle afleidingen van sterke w.w. ² Men zij spaarzaam in het gebruik van het samentrekkingsteeken; bij samentrekkingen, die in het dagelijksch leven werkelijk zoo worden uitgesproken, is het overtollig; maar niet in daan, leen, doon, raan voordaden, leden, dooden, raderen. ³ Synode uit 't Latijn, evenals: olie, olijf, olifant, konijn enz.; met **o**, uitgez. koozen, poozen, Mooren, koolen, onnoozel, poover, booze, waarin **oo** ontstond uit den klank **au**. Leerboek 150.

Over **oo** en **o**.

De omgang der boozen¹ maakt ons slecht. De Mooren¹ verloren in 1492 de stad Granada, die ongeveer een miljoen inwoners² telde en het prachtige Alhambra, een meesterstuk van Moorsche bouwkunde, bevatte. De arme vrouw droeg eenen moren³ rok en een geveerd, katoenen jakje. Tollens zegt minder juist:

»Een aantal beren, van den honger opgestooten,
»Belegert hen in huis en houdt hen omgesloten.»

Van wien zegt men, dat hij van onbesproken gedrag is; van wien, dat hij is opgetogen⁴ van blijdschap? Door breede slooten worden weiden en akkers afgesloten, en met ijzeren sloten onze kamers en alkoven⁵. De tonen⁶ der violen⁶ klonken zuiverder, dan die der violoncels⁶, of zouden de violisten beter spelen dan de violoncellisten? Dit is een prachtig bed met rozen⁶ en violen, ik vind het schooner, dan het gindsche bed met violieren, reseda's en riddersporen. Men noemt de sterrenkundigen ook wel astronomen⁶; en weet gij ook, wat men verstaat door theologen⁶, door filosofen⁶ en door philologen⁶? Wat zijn telescopen⁶, en waarop berust de werking van den barometer⁶ en van den thermometer⁶?

1 Zie Dictée 9 aant. 3. 2 Wonen, denk aan weuning, zoo ook: droge, koning, molen, noten, zonen, waarnaast dreuge, keuning enz. Leerb. 143. 3 Moren fr. moire, als frambozen (framboises). 4 Tijden, getogen, sterk w.w. 5 Alkooft fr. alcove. 6 Tonen, violen, rozen enz. zijn ontleend aan vreemde talen. De woorden op noom, scoop, anthroop, troop en loog als: gastronomen, telescopen, misanthropen, heliotropen (zonnebloemen), philologen met ééne o, omdat deze uitgangen geen achtervoegsels zijn, maar verbasteringen van geheele woorden. (Grondb. 77).

Over oo en o.

Uit den Germaanschen taalstam zijn vele loten¹ voortgesproten. Het land werd in den Frankischen tijd bestuurd door hertogen¹ en graven, koninklijke of keizerlijke ambtenaren, die als legerhoofden en rechters den souverain vervingen. In deze doozen² vindt gij abrikozen³, in die frambozen³; ook zenden wij u eenige olijven³ en een tiental groote muskaatnoten. Keesje, het diakenhuismannetje, was eerst looper bij eenen apotheker³. Parelen (paarlen), juweelen en andere kostbaarheden noemt men kleinoodiën. Wilt gij met iemand kennis aanknopen, dan dient uw karakter met het zijne te strooken. Sterke drank en onmatigheid sloopen het krachtigste lichaam. Deze personen³ pogen³ door schromelijke verteringen tal van vrienden te verwerven. Deze vrouw maakte de sloopen naar de laatste mode³. Zie deze arme sloven of sukkelaars met hunne bonte slooven, hoe zij zwoegen en sloven⁴ voor een karig loon. Al de tochtgenooten⁵ van Heemskerk waren ongehuwde landgenooten, die geen echtgenooten in kommer konden achterlaten. Blanke zwanen dartelen vroolijk⁵ in deze schoone vijvers.

1 Loten, waarnaast lot, als sloten, koken, beloven, blozen, broze, hertogen, lozen, waarnaast slot enz. 2 Deze o wisselt in Holland niet met eu. Leerb. 143. 3 Uit vreemde talen. 4 Zie Wl. 5.4. 5 Men schrijft oo in genooten en in alle samenstellingen met dit woord. 5 Vroolijk uit vroom-lijk, vergelijk zoo, vloot, stroo. Leerb. 151.

Over ○○ en ○.

Mijn jonge vriend, houd u niet op met allerlei haarklooverijen¹ op taalgebied, gij wordt dan licht een letterknecht. Een bodemlooze² ton met water te willen vullen, is eene doellooze³ onderneming. Wat beteekent het: Hij wil het vat der Danaïden vullen? Een verstandig man is sober³ in zijne wenschen; ook zal hij zich niet licht storen⁴ aan de critiek⁵ van eenen waanwijze; eene vroolijke levensopvatting en eenen blijden zin kweekt hij gaarne.

Daar zat hij, in genot verloren,
 Daar zat hij, eenzaam, op den toren³,
 Die aan zijn vliering was gebouwd.
 Daar keek hij, hoe de eclips zou komen,
 Zoo vaak het voorwerp van zijn droomen⁶.

De woorden konijn, oker, olijf, olifant, popel, sober en synode zijn van Latijnschen oorsprong⁷. Wat beteekent het: Hij heeft veel noten³ op zijnen zang, en wat: Ik heb hem kwade noten⁴ doen kraken? De schilders beelden Cupido, Venus' zoon, af met rozen³ op de koonen. In de muziek spreekt men van solo's, duo's en trio's; wat is een solozanger?

1 Klooven causat. van klieven. 2 De uitgang looze. 3 Vreemd woord. 4 storen, waarnaast steuren met de eu. 5 Men onderscheide critiek, critisch, (oordeel, oordeelkundig) van kritiek (hachelijk). 6 Droomen hd. Traum, evenals: boomen, doopen, gelooven, oogen enz. in 'thd. **au** hebben. 7 Men schrijft ze dus met ééne, of met de zachtheldere **o**. (Zie Dict. 9 aant. 3).

XIII.

Over ○○ en ○.

Melis Stoke, een eenvoudig monnik uit het Egmonder klooster, schreef, naar aanleiding van eene Latijnsche¹ kroniek², de geschiedenis van het graafschap Holland tot 1305. Bij het kroningsfeest³ van koningin³ Victoria² maakte Pieter Spa een dwaas figuur. Toen Socrates eenen jongeling zag blozen⁴, zeide hij: »Bravo², dat is de kleur der deugd.» Heemskerk zegt: »De zege wacht ons! viert de schooten⁵, Kindren, moed!» Van het wachtschip loste men ter eere des konings honderd en een saluutschoten. Onze tooneelheld droeg eenen opgetoomden kastoren² hoed in de eene en eene ivoren² rotting in de andere hand, hij stapte met zijden hozen⁶ en fluweelen brozen⁷ deftig over de planken. Als men jonge kinderen gaat streelen of strooken, zoo liefkoozen⁸ zij wederkeurig. »Deze man,» mijnheer de rechter, »wist mijn zoontje mede te troonen⁹ en hem zijn gouden horloge² te ontnemen.» Tijdens den hevigen orkaan hoorde men bij tusschenpoozen⁸ de kanonschoten van het reddelooze schip. Hoe menig vroolijk en speelsch kindje ligt op onze kerkhoven⁴ rustig onder de groene zoden!

Laat smaragden en saffieren 's levens brozen⁴ beker sieren;
Laat robijn² en diamant schittren om zijn gouden rand;
Laat hem roos en anemonen² met het geurigst kransjen kronen;
Ach, wat geeft hij soms een smart!

1 Bijv. nw. afgel. van een eigennaam. 2 Vreemde woorden, met zachtheldere ○. 3 Koning klinkt in de provincie Holland als keuning. 4 De heldere ○ is zacht in woorden, waarin zij met de onvolkomene afwisselt: blozen, blos; helen, hol enz. Uitgez. koopen, kocht; stooten, stotteren; loopen, bruiloft; zoogen, zog; Leerb. 142. 5 Schoot = touw, den schoot aanhalen, ruimschoots. 6 Hoos (kous), hozen; hoos (waterhoos) hoozen. Leerboek 144. 7 Broos (brozen), eene hoog opgeschoeide laars, tooneellaars der Ouden. 8 Liefkoozen = lief praten, vleien, streelen. 't Fransche causer, zie Dict. 9. aant. 3. 9 Troonen = lokken; troon (m) tronen.

Over **oo** en **o**.

Door middel van sluizen weet men in onze polders het water te keeren of te loozen¹, en het dus op peil te houden. Wat is eene looze noot, eene looze deur, eene looze zoldering? De windhoozen richten soms vreeselijke verwoestingen aan; zij ontstaan, als twee luchts t r o o m e n⁴ onder eenen niet al te kleinen hoek elkander ontmoeten. Mijn vriend wilde betoogen, dat men de diamanten niet kan splijten of klooven. De kruisvaarders togen met vromen² zin naar het Heilige Land. De kronen dezer loofboomen waren gesierd met een doorschijnend groen loover³. Op de Zuidhollandsche eilanden wassen heerlijke erwten en boonen⁴. De struikroovers³ vallen zelfs den pooveren reiziger aan, om hem van zijne schamele have te berooven³. De zaaiers werpen het zaaikoren⁴ in de vore⁵ en hopen⁴ dan op warmen zonnenschijn en vruchtbaren regen. Men kan het geluk nog brozer¹ noemen dan het glas. Weet gij wel, wat men verstaat door eene zode⁶ visch en ook, wat gezoden⁶ koek is? Het spreekwoord zegt: Er zijn geen rozen zonder dorens (doornen)⁴.

1 Loozen, loozing, waterloozing met dubbele **oo**, evenals dooven, uitdooven, als uitzonderingen naast los, dof. 2 Vroom hgd. fromm; als: hopen (verwachten) hgd. hoffen. Leerb. 144. 3 Loover, loof hgd. Laub als: doopen, taufen, gelooven, glauben; gooche-len, gaukeln. Leerb. 152. 4 Engelsch stream, stroom; bean, boon; doch hopen, to hope; doren, thorn; koren, corn; bodem, bottom enz. Leerb. 144 en 152. 5 Vore of voor = groef der ploegschaar, ploegsnede; ook: een gelaat vol voren en rimpels. Weiland. hgd. Furche, als: kogel, Kugel; koper, Kupfer; spoken, spucken enz. Leerb. 144. 6 Zieden, zood, zoden, gezoden = koken met sissend geluid; ziedende olie; zeep-, zoutziederij, in ziedenden toorn. Oudt. visch zieden, vandaar eene zode = kooksel.

Over ○○ en ○.

HERHALING.

Zij trekken heen en weer en tassen hoop op hoopen¹,
 Bij de afbraak van het schip, dat ginds hun makkers
 (sloopen²).

Eene roode tint verft des morgens de lichtpoort; de Grieken zeiden, dat Aurora met hare rozenvingeren de poorten des hemels voor den zonnegod opende. De arme schipbreukelingen schoven³ het drijfhout op sleden naar hunne hut. Weet gij, hoeveel schooven⁴ eene vim koren telt? De Zwitsers wilden Karel betoogen, dat hun geheele land minder waard was, dan de toomen⁵ zijner paarden. De hut van den armen kluizenaar, welke ginds verscholen⁸ ligt achter het loover⁵ der boomen⁵, heeft men moeten schoren⁶, wijl zij geheel voorover⁹ hing. Bij deze publieke verkooping zag men meer kijkers dan koopers⁷. De ruiters sporen met de sporen, voorzien van getande raadjes, hunne rossen wat aan. De winter lei zijnen looden⁴ arm op het bevallige landschap en doodde alle leven. Die man hield zich bloo⁸, maar zijne blooheid was een masker; hij bleek een doortrapt en oolijk⁸ bedrieger. Deze koks poken⁶ bij het koken⁹ steeds in de kolen, daardoor smaken de spijzen rookerig⁵.

1 Hgd. Haufen. 2 Sloopen van slijpen, als strooken van strijken. 3 Sterk w.w. schuiven. 4 Engelsch sheaf; denk aan: oor, ear, boon, bean; hooren, to hear enz. 5 Hdg **zau**m enz. 6 Eng. to shore; smoken, to smoke. 7 Koopen, loopen, stooten. 8 Bloode; oodelijk. 9 Over, op; koken, kok.

Over ij en ei.

Een Fransch schrijver¹ heeft gezegd: De stijl² is de mensch. Tollens schrijft³:

De zaagtand snijdt³ het hout, de dissel punt de palen,
De stijlen rijzen³ in de rondte lijn²-recht op.

De dichter Goeverneur wijdde eene hymne⁴ vol spotternij aan den uitvinder van 't Rijm²-woordenboek.

De spelling der woorden: jasmijnen, cherubijnen, seraphijnen, specerijen, rabbijn, terpentijn, venijnig, konfijten, malvezij, medicijn, segrijn en thijm, alle uit de Latijnsche of de Fransche taal, levert voor oningewijden soms moeielijkheid op.³

De vleugels der patrijzen² zijn geteekend met fijne¹, gegolfde, zwartachtige lijnen; de borst en de onderveeren zijn grijs, zij leven in weilanden⁵ en korenvelden. Willem van Beieren werd stedehouder in 1346 met den titel van Verbeider; tijdens⁷ zijn bestuur namen de Hoeksche en Kabeljauwsche twisten eenen aanvang en deze eindigden⁶ onder de eerste voogdij⁶ van Maximiliaan in 1492. Weet gij het onderscheid tusschen ijken en eiken, rijzen en reizen, vlijen en vleien, vijlen en veilen, lijden en leiden, nijgen en neigen?

1 De ij ontstond uit de heldere i, als: bijten (bi-tan); lijden (li-dan) en komt voor in alle sterke werkw., waarin men dezen klank hoort; uitgez. scheiden (oorspronkel. skaidan.) Leerb. 162. 2 Stijl fr. style, vergelijk: tijger, rijst, vijg, Parijs, mijn, wijn, mijl, fr. tigre, riz, figue, Paris, mine, vin. 3 Sterk werkw. 4 In vreedende woorden vindt men y, als in: hypotenusas, cycloop, gymnastiek enz.; ook in oude Nederl. geslachtsnamen: De Ruyter. 5 De ei was reeds in 't oudhgd. weida; einde uit ende. 6 Men schrijft ij in den bastaarduitgang ij, abdiij, partij, alsmede in 't Ned. achtervoegsel ij: bakkerij, slagerij, koomenij. Den uitgang ij hebben niet: hamei (slagboom); klappei (snapster); labbei (praatster); palei (katrol). 7 Deze ij klinkt in vele gewesten als ie; zoo zegt bijv. de Overijselaar tiedens, evenzoo: bie, diek, lien, blie, vlietig enz. voor bij, dijk, lijn, blij, vlijtig. Over het ontstaan der ij zie men Leerb. 24, 25.

Over ij en ei.

De dichter Borger zegt in zijne ode Aan den Rijn ¹: »Wat God vereent, zal ik niet scheiden ²!» Als een schipper eene sluis nadert, moet hij het zeil ³ niet hijschen ⁴, maar strijken ⁴. Het woord overliden ⁴ beteekent eigenlijk overgaan en dus ook scheiden ². Willem de Zwijger ⁵ droeg eenen ruimen mantel van grijs, Friesch laken; over 't geheel was zijne kleedij hoogst eenvoudig.

Wat zong het vroolijk vogelkijn ⁶,
Dat in den boomgaard zat? (Vondel).

Hebt gij ooit eenen der heerlijke reizangen ⁷ van Vondel gelezen, bijv. den rei ⁷ der Engelen uit het treurspel Lucifer? Of kent gij ¹ zijn zoogenaamd »Kinderlijk», geschreven bij ¹ den dood van zijn zoon Constantinus?

Konstantijntje ⁸, 't zalig kijntje,
Cherubijntje ⁸ van om hoog,
D'ijdelheden, hier beneden,
Uitlacht met een lodderoog ⁹.
Moeder, zeit ² hij, waarom schreit gij,
Waarom greit gij op mijn lijk ¹?

1 Gewest. Rien, fr. Rhin, evenzoo gewest.: gie, wien voor gij, wijn enz. 2 Scheiden is het eenige sterke w.w. met ei; de ei in zei en lei ontstond uit eg, evenals in gezeid, geleid, dweil (dwegel), heining (hagening) Leerboek 157. 1. 3 hgd. Segel; zoo ook peil, steil, teil, dweil uit pegel, stegel, tegel, dwegel. 4 Uit overliden = overgaan, vergelijk verleden, geleden. 5 Afleidingen van sterke werkw. met ij. 6 Het verkleiningsachtervoegsel kijn ontstond uit kine. 7 rei (koor) komt van rege, te onderscheiden van rij (reeks). 8 Vreemde woorden met i, als Constantin, chérubin. 9 Hgd. lodern (branden) = vriendelijk lonkend; gloeiend, brandend van liefde.

Over **ij** en **ei**.

De kleine Jacoba van den dichter Poot had zich aan 't eind geschreid in hare onnoozelheid¹. Bij Margareetjes wiegje daalde eene rij² van Engelen neder! Men verhaalt, dat gansche rijen² van dooden op het slagveld lagen, als wegge-maaid door de vijandelijke³ kogels. Het spreekwoord zegt: Eigen haard is goud waard. Het kindje vlijde⁴ zich al vleiende in moeders arm. Deze deur werd bij het ijselijk⁴ gedrang uit hare stijlen gewrongen. Spanje heeft aan de westzijde steile en rotsachtige kusten. Is er ook onderscheid tusschen artsenijen⁵ en medicijnen⁵? Wat beteekent het, als men zegt: Ik dien een oog in 'tzeil te houden; wat is de wonde peilen⁶? Maastricht ligt bijna 50 Meter boven Amsterdamsch peil⁶. De oude Germaansche volksstammen streden met pijlen⁷ en bogen, zij verbrijzelden elkaars ledematen met strijdbijlen⁸ en knotsen. De paleizen⁸ des Franschen keizers⁸ waren ingericht met weidsche pracht. De edelman droeg eene ijzeren⁹ helmkap en de geduchte strijdbijl en de vlijmende⁹ dagge⁹; de dorper hield de dreigende kodde¹⁰ in de vereelte vuist; van heinde¹¹ en verre stroomden de dappere strijders toe, opgeroepen als zij waren, door Witte van Haemstede.

1 Onschuld. 2 Rij, gewest. rie = menigte, drom. Deze regel en ook die in Dictée IV zijn ontleend aan Smits' Lijkkranen voor mijn Dochtertje. 3 De uitgang lijk was oulings lic, lec, like. 4 Wat kan dit vlijen al beteekenen? Zie voor ijselijk vooral § 88 Grondb. 5 De uitgangen **ij**, **ijn**, **ijs** als: kleed**ij**, voogd**ij**, dol**ijn**, parad**ijs**. 6 Uithgd. Segel; zoo peilen uit pegelen; steil van stegel; keilen uit kegelen; teil uit tegel. Leerb. 170. 7 Pijl, Lat. pilum evenals olijf, oliva; bijbel, biblia. 8 **ei** ontstond uit **ai**, **ae** van palais, Caesar. 9 Dagge = korte degen. 10 Kodde = knots. 11 Heinde oudt. hende, als peinzen, pensen; veinzen, vensen; kleinzen, klensen. Leerb. 171,

Over **ij** en **ei**.

Vanden Vos Reinaerde¹ is de titel van eene beroemde diensage, oorspronkelijk in de 13^e eeuw door eenen Franschman opgeschreven. De Hollandsche IJsel² ontspringt uit de Lek, wordt gevoed door den Vaartschen Rijn², loopt langs IJselstein³ en valt tegenover IJselmonde in de Maas. Vischlijm² bereidt⁴ men uit de zwemblazen van steuren; zij dient tot het maken van gelei⁵, van Engelsche pleister enz.; de gewone lijm² is leder- of beenderlijm. In ouden tijd gaf men den naam van krijt⁶ aan eene kampplaats, omdat haar omtrek met krijt⁶ werd afgeteekend. De akelei⁷ behoort tot de familie der boterbloemen; in ons land groeit alleen de gewone akelei, die met hare blauwachtige, paarse bloemen vooral in Zuid-Holland de randen der bosschen siert. De malvezij is een zoete, krachtige wijn; hij groeide oorspronkelijk in de nabijheid van de stad Napoli di Malvasia op Morea, maar is overgebracht naar de eilanden⁸ van den Griekschen Archipel, ja, zelfs naar Sicilië, Sardinië en Provence. Dirk I werd in 922 door den Frankischen Koning verleid met een leen, dat aangroeide tot het machtige graafschap Holland.

1 Van Reginhard of Raginohard, ragin of regin = raad; hard = sterk, vergel. BERNHARD, AdelhART. 2 **ij** ontstaan uit **ī**, (ohd Rin). 3 Stein = slot van steen gebouwd. 4 **ei** ontstond uit **ai**. 5 fr. gelée, als prei (fr. poirée), karwei (fr. corvée). 6 **ij** ontstaan uit Lat. **e** (Creta); vergelijk mijt (Lat. meta), tapijt (Lat. tapetum). Leerb. 155. 7 **ei** ontstaan uit eg, aj; akelei (Lat. aquilegia); Mei (Lat. majus); meier (Lat. major). 8. Eiland ontstond uit aland (waterland); vergelijk feilen en falen.

Over ij en ei.

De lampreien¹ zwemmen tegen den zomer de rivieren op, zij bereiken eene lengte van meer dan eenen halven Meter. In ons land, vooral in Friesland, heeft men tal van cichorei¹-fabrieken, die den cichoreiwortel snijden, drogen, roosten, pletten en malen; onze gewone andijvie², die eigenlijk in Oost-Indië, Egypte, Griekenland en Klein-Azië te huis behoort, rekent men tot hetzelfde geslacht als de cichoreiplant. Bij het landen op het eiland was de deining zoo hevig, dat wij spoedig moesten afdeinzen, wilden wij geen schipbreuk lijden. Bij het St.-Nicolaasfeest is het gebruik van marsepein³ algemeen. Des zomers eet men gaarne porselein³ en andijvie. De kasteleines¹ onthaalde de kapiteins¹, die bij haar ingekwartierd waren, op eenige teilen met lampreien¹ en op eenige pasteien als dessert. Hebt gij eenige der refereinen¹ van Anna Bijns gelezen? De lakeien¹ des keizers waren gekleed in eene blauwe livrei¹. De woorden zeil, teil, dweil en peil zijn samentrekkingen van zegel, tegel, dwegel en pegel. Erwtten, boonen en allerlei⁴ meelspijzen⁵ dijen bij het koken.

1 **Ei** ontstond uit de Fransche **ai, ei, oi, é, ée** en **eau**, als kastelein (châtelain), kapitein (capitaine), aardbei (baie), lamprei (lamproie), pastei (pâté), karwei (corvée), prei (porreau). Leerb. 172. 2 Fr. endives, vergelijk brijzelen (fr. briser), confijten (fr. confire), anijs (fr. anis). 3 Ital. marzapane, porcellana, men schrijft ook postelein. Leerb. 160. 4 De achtervoegsels lei en teit: vierderlei, sociëteit, publiciteit, majesteit enz. 6 ij ontstond uit ie, gewest. spise, die-en.

Over ij en ei.

Vijgen¹ en olijven¹ zijn zomervruchten, de eerste worden geconfijt¹, de laatste geperst. Er zwommen in dezen vijver¹ eenige bleien en baarzen, benevens eenige vorens en karpers. Tollens zegt in zijne »Kinderhulde aan God»:

Het oilam scheert den tijn¹ en 't gras,
Het geitje knabbelt struik en blaadren!

De paradijs²vogels bewonen Nieuw-Guinea en de omliggende eilanden. Eene schalmey is een der oudste blaas-instrumenten, gewoonlijk vervaardigd van riet, een mei is eigenlijk een tak. Zoo plaatsden de werklieden eenen groenen mei op een huis, dat onder dak is gebracht; ook lezen wij van »'t Behouden-Huis op Nova-Zembla» bij Tollens:

Een sneeuwen meiboom steekt bevrozen (zich) naar buiten.

Op het ijk kantoor laat de ijk meester eenen ijk³ slaan op maten en gewichten, deze zijn dan geijkt; zoo kan het taalgebruik ook woorden en uitdrukkingen ijken. Wat zijn geijkte uitdrukkingen? Uit het vlaszaad slaat men lijn⁴olie, en van de uitgeperste zaden bereidt men lijn⁴koeken. Het linnen noemt men ook wel lijn⁴waad.

1 Fr. figue, olive, confire, vier, thym. Leerboek 165. 2 De uitgangen ij, ijs, ijn als: waardij, radijs, azijn, uitgez. hamei, klappei oudt. klappige, labbei (snapster), palei (katrol) en bastaardwoorden (zie vorig dictée.) 3 ijk = geslagen of gebrand merk op maten en gewichten. Volgens het Leerb. van het Lat. *icere* = slaan, treffen. 4 Lijn verwant aan linnen.

Over **ij** en **ei**.

HERHALING.

Niet enkel in de stille valleien¹ van Zwitserland hoort men het gerammel der voortijlende treinen¹, de locomotieven stijgen zelfs op tot den top van den hoogen Rigi. Eene galei¹ is een open vaartuig met roeibanken en vijf en twintig riemen; zij wordt door galeislaven of veroordeelde misdadigers in beweging gebracht. Als gij weifelachtig zijt, mijn vriend, d. i. als gij twijfelt² aan den goeden uitslag, moet gij alles nog eens rijpelijk overdenken; uw weifelen valt anders niet te rijmen² met uwe bekende vastberadenheid⁴. Een rechtschapen man heeft alles veil voor eer en goeden naam. De beroemdste hofmeiers³ der Merovingers waren de Pepijnen. In onze sociëteit⁴ zult gij allerlei⁴ tijdschriften en dagbladen vinden. Vermijd toch den omgang met de boozen, doch vermeid⁷ er u niet in, als het dezen slecht gaat. Deze ruilebuitster veilt hare waren op de dorpen. De slotenmakers weten met vijlen het ijzer zeer fijn² te bewerken. De apotheker laat zijne kruidderijen⁵ in den vijzel stampen. Dat heet ik elkaars waar opvijzelen⁶! Wat noemt men in de meetkunde eene ongerijmdheid?

1 Fr. vallée, **tra**in, galère. 2 Gewest. twiefelen, riemen, fien.
3 Lat. major. 4 De uitgangen heid, teit, lei. Leerb. 169. 5 De uitgangen **ij**, **ijn**, **ijs**. 6 Vijzel (fr. vis) schroef. 7 Men spelt: zich vermeien en ook zich vermeiden.

Over **ie** en **i**.

Bij het schrijven van de namen der dagen en maanden dient men te letten op de spelling van Dinsdag¹ en Zaterdag, van Januari, Februari, Juni en Juli². In de Lieve-Vrouwenkerk³ te Antwerpen vindt men dikwijls schilders, die kopieën⁴ nemen van Rubens' meesterstuk. De gevierde schrijver Jacob van Lennep doet het voorkomen, alsof hij de kopij⁵ van den roman, Ferdinand Huyk getiteld, ontving van mejuffrouw Stauffacher. Wij vinden meer genoeg in Mozart's heerlijke melodieën⁶, dan in de doorwrochte symphonieën⁶ van Von Beethoven. Het vaderland van den koffiëboom⁷ is Abessinië en Soedan, alwaar hij aanzienlijke wouden vormt. In 1706 zond de gouverneur-generaal van Neerlandsch-Indië een proefje Javakoffie aan Nicolaas Witsen, bewindhebber der Oostindische⁸-Compagnie, en deze zond in 1719 een aantal plantjes naar onze bezittingen in Amerika. Kort daarna ontstonden koffiëplantages in de kolonie Suriname, en spoedig daarop werd de koffiëteelt ook in de Fransche koloniën⁸ ingevoerd. Reliquieën⁶ zijn in 't algemeen overblijfselen van beroemde of merkwaardige personen.

1 Zie Grondbeg. 128. 2 Volgens afleiding en uitspraak schrijft men deze Latijnsche maandnamen met **i**. 3 Meestal genoemd de Notre-Dame; zoo ook: dolle-hondsbeet. Wl. 50. 4 Kopie = nabootsing. 5 Kopij = handschrift. 6 **ie** heeft den hoofdtoon. Wl. 10, **Ie** komt altijd voor in de achtervoegsels **ief**, **iet**, **iek**: adjectieven, tariëven, Israëlieten, het metrieke stelsel. 7 Koffië, evenals: balie, tralie, olie, kolibrie, waarin de **i** de laatste opene lettergreep is. Wl. 12. 8 De **ie** heeft niet den klemtoon, vergelijk: leliën, oliën, traliën enz. Wl. 9.

Over **ie** en **i**.

De spraakkunst handelt over substantieven¹ en adjectieven¹; 'tis algemeen bekend, dat men een adjectief¹ als substantief¹ kan bezigen. Het Rijk geeft aan eenige gemeentelijke hogere burgerscholen en gymnasiën² jaarlijksche subsidiën². Bij de oude Grieken waren parasieten¹ burgers, die op staatskosten werden gevoed; op 't gebied van plant- en dierkunde zijn parasieten woeker-dieren. Volgens de besluiten der synode⁵ van Dordrecht moesten de Remonstrantsche predikanten² het land verlaten. Jacoba moest haren grafelijken titel³ afstaan aan haren neef Philips van Bourgondië. Kent gij ook een classisch⁴ of mythologisch⁵ woordenboek? En welken historisch-⁴ geographischen⁴ atlas gebruikt gij? Twente is de streek der katoenindustrie; men vindt er tal van fabrieken¹, waarin honderden van arbeiders werken; de fabrikanten² zenden hun fabrikaat², eene soort van gele katoen, naar Oost en West. De Israëlieten¹ moesten het land Kanaän veroveren op Moabieten¹, Philistijnen en andere volken. De Israëlietische¹ geschiedenis vangt aan met de lotgevallen van Abraham, Therach's zoon.

1 In de uitgangen **ief**, **iek** en **iet** heeft **ie** de volle klem. Wl. 8. 2 **ie** heeft niet de volle klem, vergelijk: muzikant, predikant, Wl. 9. 3 Evenzoo: liter, kilo, minuut, piramide, rivier, sigaar, figuur, visite, artikel (van handel), cipier, liniaal, millioen, trillioen. 4 Achtervoegsels, die nooit den vollen klemtoon hebben nl. -heden, -isch, en -uw worden met eenen enkelen klinker geschreven als: grootheden, Russisch, zwaluw. Het gebruik wil echter: lijk, waarlijk, vergoelijken, Leerb. 303. 5 Men vindt y in vreemde woorden van Griekschen oorsprong als: hypotenusa, hypotheek, synoniemen, enz. Ook in oude geslachtsnamen blijft men y schrijven: Van Zuylen, Van Kuyk enz.

Over **ie** en **i**.

Op de heirbaan¹ naar Leiden, tusschen Heemstede en Bennebroek, zagen de beide Liebaarts², nl. die van Vlaanderen en Holland, elkanderen onder de oogen, daar endde Vlaanderens glorie⁶ in Holland. Nu de tunnel van den St. Gothard voltooid is, zullen de monniken³ van den St. Bernhardt hunnen edelen arbeid kunnen staken en het gastvrije klooster sluiten. Het vaderland van den perzik⁷ is Perzië; hij werd reeds onder de regeering van Augustus naar Italië overgebracht; vandaar de verscheidenheid in soort. Sommige perziken³ zijn donzig, andere onbehaard; eenige hebben zelfs rood of geel vruchtvleesch. Da Costa, de groote dichter, was van Israëlietische⁴ afkomst; hij zegt zelf: »Ik ben geen zoon der lauwe Westerstranden." Eene mandoline⁵ is een Italiaansch muziekinstrument met snaren, dat veel overeenkomst heeft met eene gitaar⁵. Lodewijk XVI, zijne gemalin en zijne zuster lieten hun hoofd onder de guillotine⁵, een moordwerktuig, genoemd naar den uitvinder, Guillotin.

1 Heir (= legermacht) en oir (= erfgenaam), doch niet air, hair, meir, oirbaar, oirsprong. Grondb. 91. 2 Oude naam voor leeuw; ook bij Bilderdijk in Floris IV. 3 De **ie** is toonloos. Wl. 18. 4 De **ie** in de lettergreep lie heeft de klem. 5 Woorden uit vreemde talen met geheel vreemd voorkomen, waaraan weinig of niets veranderd is, vergelijk militie, liniaal, academie, felicitatie, canapé, komedie, familie enz. Wl. 68. 6 De uitgang **ie** wordt, hoewel nagenoeg toonloos, met **ie** geschreven: menie, salie, tralie, olie, genie, kolibrie, receptie. 7 De vrucht is vrouwelijk.

Over **ie** en **i**.

Krchtig en met roem omstraald trad de Republiek¹ der Vereenigde-Provinciën in de rij der Europeesche mogendheden. De eerste Napoleon, door velen afgodisch² vereerd, door anderen beschouwd als een tweede Attila, behoort gewis tot de grootste genieën³ op krijgskundig gebied. Welke republieken¹ vindt men thans in Europa, en wat is het kenmerk van eenen republikeinschen⁴ regeeringsvorm? Hebt gij van Staring's puntdichten »Het vroege Kievitsei''⁵ ook gelezen? Er zijn twee hoofdsoorten van oliën nl. vluchtige oliën en vette oliën; de eerste vindt men vooral in het plantenrijk, zij verstijven bij afkoeling tot eene kristallijnen massa, in spiritus⁶ lossen zij zeer gemakkelijk op, men denke aan eau-de-cologne; de vette oliën sluiten bij de vaste vetten van het dierenrijk aan; de lijnolie⁵, de olijfolie of boomolie, de palm- of kokosolie behooren tot de vette oliën. Welke waren de motieven¹, die u tot dit besluit leidden? De generaal gebod zijnen officieren⁴ de manschappen op de knieën te doen zitten, dan zouden zij beter vuren. Eene officieuse⁶ mededeeling moet door een officieel⁴ bericht nader bevestigd worden.

1 De uitgangen ief, iek, iet. 2 Het achtervoegsel is *sch*, vergelijk kievit. 3 Men onderscheide: genieën, vernuften en geniën (schutshengelen). 4 De uitgangen, die óf altijd óf soms den vollen klemtoon hebben als: eel, eer, ees, ief, iek, ier, iet, loos, worden met dubbelen klinker geschreven, doch als deze achtervoegsels allen klemtoon verliezen en geheel of bijna toonloos worden, schrijft men slechts eenen enkelvoudigen klinker: kastelein, juwelier, motiveeren, fabriikaat. 5 Men denke aan: lijnwaad, lijnzaad, lijnkoek; ons linnen; Eng. linen. 6 Bastaardwoorden.

Over **ie** en **i**.

De linie of aequator is een groote cirkel van 5400 geographische¹ mijlen. Het woord evangelie² beteekent »blijde boodschap»; men geeft den naam van evangelisten aan de schrijvers der evangeliën. De kooien van ijzeren traliën, waarin de aanvoerders der Wederdoopers werden rondgezonden, hangen in de stad Munster nog aan de spits van den Lambertini-toren. De muskieten zijn eene plaag voor de bewoners van den Indischen-Archipel³. In de apotheek⁴ ziet men wel porseleinen mortieren; bij de artillerie is een mortier een wijd stuk geschut. In België verkoopt men de aardappels niet per hectoliter, maar per kilo. De meeste naaldboomen, als sparren, cipressen⁴ enz. groeien in den vorm eener piramide. De citadel van Antwerpen had den vorm van eenen vijfhoek; het woord citadel komt van het Italiaansche verkleinwoord citadella, 'twelk stadje beteekent. De chemie of scheikunde is eene wetenschap, die waarschijnlijk uit de alchimie of goudmakerij werd geboren.

1 Voor **ie**, isch, eeren blijft **ph**, als stenographie, telegraphisch; bij wijze van uitzondering telegrafist. Grondb. 245—249. 2 Bastaardwoorden uit het Grieksch volgen het Latijn, hunne uitgangen zijn echter Nederl. als: biograaf, geograaf, synoniem, apocrief, proseliet. 3 Geograph. benaming, beide leden met eene hoofdletter. 4 Vergelijk: ceder, cel, cent, cijfer, cirkel.

Over **ie** en **i**.

In de grootste steden van Europa vindt men museums van antiquiteiten of oudheden; zij bevatten verzamelingen van antieke wapens, antieke munten en medailles, antiek huisraad enz. De anatomie of ontleedkunde is de leer van den vorm en den bouw van een bewerktuigd, dierlijk lichaam; men onderscheidt ze in theoretische¹ en practische² anatomie. Hebt gij wel eens een anatomisch¹ kabinet³ gezien? Men dient de leerlingen van eengymnasium of gymnasiasten niet te verwarren met de leerlingen eener gymnastiekschool of gymnasten; de eersten bereiden zich voor tot de academische¹ lessen, de tweeden houden gymnastische¹ oefeningen tot ontwikkeling van spieren en gewrichten. Een guinje is een oud Engelsch goudstuk, 'twelk geslagen is van 1662 tot 1816 en zijnen naam ontleende aan de eigenaardigheid, dat de eerste van deze munten vervaardigd waren uit goud van Guinea. De paedagogische¹ denkbeelden van vele groote Deutsche paedagogen vinden in ons land meer en meer waardeering. Wat beteekenen de woorden: cider, cicerone, kannibaal, physiologie, calligraaf, anthropologie en abdicatie⁴?

1 Bastaardw. behouden **th**, vergelijk thema, thee; — de uitgang isch. 2 Men schrijft: practijk en practisch in tegenstelling van theorie; echter praktijk, praktizeeren, praktizijn (van dokter of advocaat). 3 Bastaardw. der 3e soort nl. die, welke in de uitspraak wijzigingen hebben ondergaan, die niet voldoende waren om hun het uitheemsch voorkomen geheel te benemen, vergelijk: koor, koster, kadaster, kalot, president, sigaar, officier, advokaat, enz. 4 Bastaardw., die hun vreemd voorkomen behielden (2e soort), vergelijk incognito, cadeau, souspied.

ALGEMEENE HERHALING.

Hoe lang zijn uwe knechten reeds op karwei¹? Zij blijven het geheele zomerseizoen² afwezig, daar zij in de paleizen³ van den vorst eenige fonteinen hebben te stellen. Tusschen Moskou en de Niemen ligt het gebeente van de beroemde, Fransche heirscharen³, van duizenden roemrijk gelittekende⁴ veteranen, gemengd onder dat van zeer vele dappere Russen, gemengd ook onder de tall ooze⁵ geraamten van geslachte of gesneuvelde paarden, en de noordenwind⁶ giert er als een huilend spooksel henen over eene levenlooze wildernis, over een onmetelijk, met bekkeneelen⁷ en riffen⁷ overdekt kerkhof. Des avonds fonkelt⁸ een heir⁸ van sterren aan het blauwe uitspannel. Toen graaf Dirk VII in 1203 overleed zonder mannelijk oir³, ontstond er twist over de opvolging, daar zijne eenige dochter Ada in een zwaardleen niet mocht regeeren. De kameelen zijn tevredene, gedweeë huisdieren; zij kenmerken zich door hunnen leelijken lichaamsbouw, door de van boven gespleten lippen, de kleine, leelijke oogen en den mageren, stijf gebogen hals; zij hebben eeltknoesten aan de knieën en afzichtelijke, lompe voeten. Het karwijzaad¹ gebruikt men als specerij in brood en gebak; bij persing geeft het eene eigenaardige, vluchtige olie, die weldra verdikt.

1 Karwei (fr. corvée), evenals pastei (fr. pâté), livrei (fr. livrée), vallei (fr. vallée); — karwij = zaad, witte komijn (fr. carvi), als specerij in brood en gebak gebruikt; in Duitschland tot een drank bereid (Kümmel). 2 ei ontstond uit de Fransche ai, Leerb. 172. 3 Men onderscheide heir (= menigte) van heer (= man), evenzoo oir en oor. Grondb. 91. 4 Men schrijft litteeken. Grondb. 131. 5 De o is scherp in-looze en -genooten. 6 Wind uit het Noorden, evenzoo: oostenwind, zuidwestenwind enz. 7 Een bekkeneel is eene hersenpan; rif (geraamte, klip) meervoud riffen; rif (strook, plooi in een zeil) meerv. reven. 8 Vonk, vonken, vonkelen, vonkeling heeft als beginletter eene v in eigenlijken zin; men schrijft fonkelen, fonkeling, fonkelnieuw in fig. zin. Grondb. 111.

Allerlei.

Men zegt, dat Esopus, nog slaaf zijnde en door zijnen meester gelast, het beste, dat te krijgen was, tot het maal gereed te maken, niets anders dan tongen van dieren, verscheidenlijk toebereid en met verandering van sausen¹ opdischte², en daags daarna bevel ontvangende, het ergste, dat de markt kon leveren, ten disch te brengen, wederom niets dan dezelfde spijs ter tafel bracht. Hij werd deswegen³ bitterlijk bestraft en met wreede kastijdingen bedreigd; doch hij verschoonde zich met te zeggen, dat hij dit zinnebeeld had willen gebruiken om aan te toonen, dat er niets heilzamer en tevens niets verderfelijker⁴ kan gevonden worden, dan het menschelijke spraaklid. *)

Wanneer bij de barbaarsche volksspelen der Romeinen⁵, de kampvechters het strijdperk binnentraden, waar weldra hun bloed bij volle stroomen zoude vloeien, dan waren zij gewoon eene laatste hulde te brengen aan den Keizer,⁶ die daar als een ongevoelige getuige van hun lijden en sterven voorzat. »Cesar,⁶ de ter dood gewijden groeten U!» zoo klonken dan hunne woorden.

*) Naar Van Effen.

1 De s, gevolgd van klinkers of tweeklanken, gaat over in z behalve in pausen, sausen, kousen, struisen, kruisen. 2 Disch hgd. Tisch = tafel, evenzoo sch in: asch (hgd. Asche), bosch (hgd. Busch), esch, flesch, lisch (gras), marsch, mensch, mosch, rusch (hgd. Rusch = riet), stroowisch, tasch, visch, vleesch, kikvorsch. Doch as (rad), bos (bundel), Rus (Rusland), lis (strik), mos (plant), tas (hoop). 3 En niet deswegen, vergelijk achterwege; allerwegen, halverwegen, mijnentwege. 4 Verderven, verderfelijk (met onechte f), evenals graaf (grave), grafelijk; lieve, liefelijk enz. 5 Ei ontstond uit ai (Romain). 6 Keizer, de ei ontstond uit de Lat. ae van Caesar, waarvan ook Czaar.

TWEEDE AFDEELING.

I.

De zon verschijnt des morgens aan de oosterkim, zij kleurt het hemelgewelf rozerood¹ en schittert lachend over bosschen en bosschages², over velden en wegen. De nijvere landman stapt vroolijk³ en welgemoed naar zijnen akker, de handwerksman, wiens krachten door den verkwikkenden slaap zijn hersteld, begeeft zich opgeruimd naar zijne werkplaats. Spoedig hooren³ wij het leven der fabrieken⁴, het stampen der machines⁵, het dreunen van den moker op het aanbeeld⁶. Nu en dan klinken vroolijke melodieën⁴ langs straten en grachten, en buiten hooren³ wij het vogelenheir⁷ kwinkeleeren⁸ in het geboomte.

1 Rozerood naast rozenkleur, rozengeur, rozentint. Doch rozeboom, rozestruik, rozestam, rozetak. Taal en Spelr. blz. 44. 2 Evenzoo: plantage, stelling, page, courage, bagage, lekkage, slijtage. Grondb. 243. 3 Vroolijk uit vroom (ouling's vroude) en lijk. De heldere o is scherp in de eenlettergrepige woorden op o; vergelijk: stroo, vloot, zoo, uitgez. ho! — Engelsch to hear (denk aan: oor, ear; stream, stream); in horen (hoorn) is de heldere o zacht; Engelsch horn (denk aan: koren, corn; bodem, bottom). 4 De volle klem valt op deze ie, als in: rivieren, manieren, populieren, formulieren, mortieren. Wl. 10. 5 Machine, vreemd woord, evenals kilo, liter, minuut, rivier, sigaar, visite enz. In deze bezigt men nooit ie, om den gerekten of langen klank voor te stellen. Taal en Spelr. blz. 26. 6 Ook aambeeld. 7 Vogel, de o ontstond uit u, vergelijk: kogel, Kugel, koper, Kupfer. Leerb. 144. heir = menigte, leger, meerv. heiren; evenzoo heirvaart, heirscharen enz. Grondb. 91. 8 De uitgang eeren; evenzoo: halveeren, trotseeren, kleineeren, stoffeeren (bij Vondel: sieren), waardeeren, regeeren, regeering. In verteren, tering, *teren (met teer bestrijken) behoort de e tot den stam.

II.

Don Frederik van Toledo, Alva's¹ zoon, was in October² 1573 genoodzaakt het beleg van Alkmaar op te breken. De Prins van Oranje riep in het Fransch³, zoodra hij voelde, dat hij gekwetst was: »O⁶, God! wees mijner ziel genadig! O, God! ontferm u over dit arme volk." Zijn stalmeester Jacob van Malderen had hem in zijne armen opgevangen, toen het noodlottige schot gelost was. De Prins⁸ werd daarop een oogenblik op eenen trap neergevlijd⁴ en viel onmiddellijk⁵ in zwijm. Kort daarna werd hij in de eetzaal op een bed gelegd, waar hij binnen eenige minuten den laatsten adem uitblies. — »Ik⁶ wil, dat mijne asch aan de oevers van de Seine ruste, te midden van het Fransche⁷ volk, hetwelk ik zoo zeer bemind heb", zoo sprak Napoleon in zijnen laatsten wil.

1 De genitief van vreemde woorden op eenen luidenden klank wordt gevormd door 's, als in reseda's, Hebe's, Rubini's, schako's, paraplu's. Bij vreemde woorden, die op eene toonlooze e uitgaan, bezigt men de apostrophe niet, als in: machines, visites, pendules enz. Zie Dictée II. 2 In woorden van vreemden oorsprong is steeds de heldere o zacht; evenzoo in de bastaardwoorden op noom, oof, oog en oop. Zie Dict. IX, afd. I voor uitzond. 3 De bijv. nw., als zelfst. nw. gebezigd, die eene taal of eenen tongval beteekenen, schrijft men met hoofdletters. Evenzoo de gemeen zelfst. nw., die als eigennamen gebezigd worden, als: De Koning komt; de Burgemeester sprak; de Prinses stierf; »Of, Dichtkunst, wees mij ziel; geen Dicht-, geen Zangkunst meer!" (Bilderdijk). 4 Vlijen (voegen, schikken) gewestelijk vlie-en. 5 Let op de dubbele l; evenzoo adellijk, middellijk uit adel en lijk enz. Echter: hemeling, edeling, ijlings, omdat het achtervoegsel ing is. 6 Let op 't plaatsen der aanhalingsteekens. 7 De bijv. nw., van eigennamen afgeleid, schrijve men steeds met hoofdletters.

III.

Bloeiend¹ land², door de natuur met hare rijkste schatten gesierd! Verrukkelijk gewest, vol mannelijke³ schoonheid, waar groene heuvelen over lachende⁴ velden zien, en zonnige dalen tusschen de, met bosschen gekroonde, bergen zich slingeren! Doch ook gij zijt geene roze zonder doornen, geen edelgesteente zonder vlek. Gij bevat ook vreeselijke⁵ wildernissen, waar schrik en afgrijzen in duistere hollen⁶ wonen, waar geen geluid eener menschenstem klinkt, tenzij de wanhopige klacht des ongelukkigigen reizigers, afgedwaald van zijnen weg, afgesneden⁷ van zijne reismakkers.

Zoodanig zijn uwe wild door elkaar geslingerde bergen, waar lasten van gescheurde klippen dreigend omhoog rijzen, waar de gehoornde nachtuil aan den rand eener vreeselijke⁵ diepte slaperig zit te knikken, waar de steenadelaar zijne bloedgierige jongen voedt, de gieren hunne ruischende⁸ vleugelen schudden, en het blazen der bergslangen uit diepe hollen naar boven stijgt, als het suizen van eenen onderaardschen wind.

Naar Haafner.

1 Evenzoo: groeien, kraaien, buig, verfraaiing, voltooiing zonder eene **j** achter de **i**. Wl. 22. 2 Ceilon. 3 Wordt de **m** door eenen korten klinker voorafgegaan, zooals hier, dan kan men schrijven: manlijk en mannelijk, beminlijk en beminnelijk enz. Wl. 16. Denk om 't verschil tusschen zinloos en zinneloos. 4 Evenzoo: kachel, richel, lichaam, vergelijk: Mechelen, Lochem enz. doch Rachel, Michiel. Grondb. 95. 5 Evenzoo: geesel, IJsel, zeisen, kousen, Pruisen, dus achter eenen langen klinker of tweeklank heeft ééne **s** den scherpen klank. Grondb. 105. 6 Afgeleid van 't sterke w.w. helen. 7 Van snijden, een sterk w.w. 8 Ruischen (hgd. Rauschen), evenzoo dorschen, eischen, krijschen, lasschen, Paschen, tusschen, vorschen, wasschen, wenschen, wisschen, brieschen, hijschen.

IV.

In kleederdracht¹ verschillen de Chineezen² zeer veel van de bewoners van West-Europa³. De Middeleeuwen⁴ vangen aan bij den val van het Westromeinsche⁵ Rijk en eindigen in 1492 met de ontdekking der Nieuwe-Wereld. De heerlijke tonen⁶ der muziek streelden het oor; duizenden⁷ gasvlammen verlichtten het feestterrein⁸, dat rijk met groen en vlaggen was gesierd. Niet hij is het wijst⁹, die het meest heeft geleerd, maar hij, die het diepst heeft nagedacht. Den regel van drieën¹⁰ placht¹¹ men vroeger veel toe te passen; thans wordt er zelden meer mede gerekend. Deze ritmeesters¹² waren onze metgezellen¹³ op onze langdurige tochten¹ door de dorre prairieën¹⁴ van Noord-Amerika³. De vader sprak: »Mijn¹⁵ kind, onthoud u van leugentaal.»

1 In naamwoorden en bijwoorden staat altijd **ch** voor de enkele **t**; uitgezonderd Aagt, aagtappel. De stam der w.w. behoudt de **g** voor **t** als: zegt, zaagt, liegt. In bracht, placht, mocht is **t** geen vervoegingsuitgang; Taal en Spelr. blz. 32 en Grondb. 94. 2 De heldere **e** is scherp in de uitgangen: eezen, eeren, eelen, eesche. 3 Bij samengestelde geographische eigennamen wordt ieder lid met kapitale letter geschreven; evenzoo: Noord-Holland, West-Friesland. Wl. 89. 3. Denk om het koppelteeken. 4 Evenzoo: middelpunt, middellijn, middelstand, middelsoort, middelweg enz.; uitgezonderd middernacht, middendoor, middelin. 5 Evenzoo: Noordhollandsche kaas, Noordbrabantsch bier, Oostindische eilanden, Zuidamerikaansche fondsen enz. Wl. 50, 3. 6 Evenzoo in woorden van vreemden oorsprong, als: kronen, noten, personen, rozen, scholen, tronen en in de bastaardwoorden op noom, oof, oog, oop, als: gastronomen, filosofen, theologen, telescopen. Grondb. 77. Men denke aan: koozen, poozen, Mooren, koolen, onnoozel, poover, booze, vreemde woorden, waarin **oo** ontstond uit **au**. 7 Evenzoo: honderden, millioenen, zelfst. nw. met collectieve beteekenis. 8 In terrein ontstond **el** uit de Fransche **al**, vergelijk: fontein, kapitein, paleis enz. Leerb. 172. 9. Evenzoo: de wijste, de looste, de booste, het valscht. Wl. 44. 10 **ie** heeft natuurlijk de klem. 11 plegen (= gewoon zijn), placht; plegen (= bedrijven) pleegde. 12 Evenzoo: gebinten, ontstentenis, beeltenis, verbintenis en verdere woorden op nis; doch: breedte, gezindte. Grondb. 102. 13 Denk om de teekens.

Ziehier de beeltenis¹ des vorsten, met wien deze verbintenissen¹ gesloten werd. Gij werdt door de fabrikanten² zeer heusch³ ontvangen; zij leidden u minzaam rond in hunne fabrieken, en gij kondt alleszins⁴ de vele samengestelde⁵ machines bewonderen, vervaardigd tot het spinnen, weven en verven⁶ van allerlei stoffen. In deze ververijen vindt men tal van verfpotten op planken langs den muur staan. 's-Hertogenbosch⁷ en 's-Gravenhage⁷ zijn bloeiende steden; de eerste stad ligt aan de samen-vloeiing⁸ van Dommel en Aa, de tweede, ook residentie⁸ genaamd, is nabij de Noordzee gelegen. Groot-Brittannië⁹ bezit vele koloniën⁹ in Azië¹⁰, Amerika en Australië¹⁰; vooral die in Nieuw-Holland zijn verbazend snel tot bloei gekomen.

Als de buitenman op eenen helderen dag van Maart zijnen esschen stok opneemt en rondwandelt, ziet hij alom de braakkackers vervuld met deftige schapen en vroolijke lammeren. Eer de maand ten einde is, zijn hem de eerste kievitseieren² gebracht, zijne perziken² beginnen te bloeien en een lichtgroen waas spreidt zich over zijne boomen (Hildebr.).

1 De **d** is verscherpt tot **t**, in vele woorden op nis, vergelijk ontstentenis van ontstanden (= ontbreken), ontsteltenis, beken-tenis; vergelijk droefenis (droeve), begrafenis (begraven). Grondb. 102. 2 De **f** wordt geschreven in toonlooze lettergrepen, evenzoo: predikant, muzikant, monniken, diemiten. Wl. 9. 3 De vorm heusch bestaat niet, vergelijk versch, frisch, gansch, heesch, barsch. 4 Vergelijk: geenszins, anderszins, eenigszins, veelszins. Grondb. 125. 5 De **s** staat in samen aan 't begin van alle samenstellingen, waarin samen ontstond uit te zamen, maar **z** blijft in 't midden der woorden als: inzamelen, opzame-len, gezamenlijk. 6 Evenzoo: verver, ververij naast verf, verfpot, verfwaren. 7 De **'s** behoort bij Hertog, bij Graaf, of bij het eerste lid, evenzoo: dollerhondsbeet, oude-mannenhuis, zijden-kousenfabrikant. Wl. 50, 4. 8 Bastaardwoord op ie meerv. residenties (residentiën), vergelijk families, bougies, provincies enz. 9 Geographische benaming, bestaande uit eenen eigennaam en een bijv. nw., hebben het koppelteeken. Wl. 50, 3. 10 Let op het deelteeken.

VI.

De lange, heete zomer spoëdde ten einde, maar nog brandde de zon op den versteenden grond. Gisteren-avond zag de landman eenen zwaren nevel aan den noordwestelijken horizon¹, en hij sprak tot zijne kinderen: »Dat is regen!» Maar in den vroegen morgen stak weder de dorre oostenwind² op, en de lucht werd opnieuw⁷, als helder en doorschijnend blauw³ kristal. Ziet gij die ledige akkers, hangende tegen de dorre heuvelen? Ze zijn aan de rotsen gelijk geworden en doen de scherpste ploegschaar opspringen. Ziet gij dien olijvenggaard, waarvan de matgrauwe³ bladeren nauwelijks² den naam van groen verdienen? dien eik, wiens loof ritselt, als het sparrenwoud⁴? die dorre ranken, welke treurig uit de rotskloven⁵ afhangen en het verlaten nest der woudduif ontblooten? Ziet gij zelfs het breede vijgeblad⁶ en het slingerend wijngaardloof, het laatste groen van het Oosten, met eene donkere tint gekleurd, met stof bestrooid, en als bevend in een⁷-gekrompen?

Naar Koetsveld.

1 Men schrijft: horizon en horizont, vergif en vergift.
2 Evenzoo: westenwind d. i. wind uit het Oosten, uit het Westen.
3 Voor de u schrijft men ééne a. 4 Het eerste lid eener samenstelling brengt de voorstelling mede van een meervoud, evenzoo: boekenkast, hoedenmaker, sterrenkunde, zedenleer. Taal en Spelr. blz. 43, 1. 5 Het zelfst. nw. kloof, meerv. kloven. 6 Vijgeblad, vijgeboom evenals berke-, beuke-, denne-, eike-, wilgeboom, waarin telkens het eerste lid een substantief is, in ouden vorm op e eindigend. Vergelijk linde. Grondb. 181. 7 Evenzoo: onder-een, meteen, aaneen, vaneen, alsmede: achterwege, over-eind, bijdehand, voorzeker, tegoed, voorwaar enz. als bijw. uitdrukkingen, bestaande uit een voorzetsel gevolgd van een telwoord, bijv. nw. of zelfst. nw. enz.; deze schrijft men aaneen. De werkw., samengesteld met scheidbare en onscheidbare voorzetsels en met bijwoorden, die eene richting aanduiden, worden in de vervoeging niet gesplitst als: aaneengeschreven, bijeengaren enz. Taal en Spelr. blz. 39.

VII.

Het berkenhout¹ komt van den berkeboom¹, die tot op groote breedte in alle Germaansche wouden wast, het is minder duurzaam dan het eiken- of beukenhout, maar laa zich gemakkelijk verwerken. In onzen tuin kweeken wij velerhande fruit; langs eenige muren leiden wij kerse-, morelle- en abrikozeboomen²; frambozen² en aardbeien vindt men langs de paden, en allerlei pere-, appel- en notebomen sieren de verschillende perken. Door de strenge vorst stierven eenige abrikozen en perziken³ in den verloopen winter. De monniken³ van het St.-Bernhardsklooster spoorden arme, verdoolde reizigers op; zij lieten zich vergezellen van groote honden, St.-Bernhards-honden genaamd; thans, bij de voltooiing⁴ van de St.-Gothardtunnel, zullen zij hunnen edelen en menschlievenden arbeid staken en het klooster verlaten. De jager vond in een vossenhol de schalen van kippen-, eenden- en ganzeneieren⁵, wel een bewijs, dat Reintje zich die eieren laat smaken. In kapellen, kerken en bedøhuizen¹ werd tijdens den oorlog openlijk⁶ voor den vrede gebeden.

1 Men schrijft berkeboom, maar berkenhout ter vermindering van de gaping tusschen toonlooze **e** en **h**; evenzoo: vossen**h**ol, hond**en**hok, evenwel: medearbeider, medehulp, medehuuder, alsmede: bed**e**huis, bod**e**ambt, vred**e**handel, tarw**e**aar, wijl de toonlooze **e** hier moet gehoord worden. Wl. 54 en Grondb. 204 en 205. 2 Men schrijft frambozen, abrikozen, evenzoo: alkoven, horgeloes, stropen, violen, tronie, alle uit 't Fransch. 3 De uitgangen **ik**, **it** en **erik** verdubbelen de slotletter niet, als: leeuweriken, diemiten, botteriken (de klem valt er nooit op), Grondb. 106. 4 De tweeklanken **aai**, **ei**, **ij**, **ooi**, **oei** worden zonder overgangslatter **j** met den volgenden klinker verbonden: maaien, breien, broeiing enz. 5 Inlassching van **n** ter vermindering van eene gaping (hiatus). 6 Men schrijve gezamenlijk, wezenlijk, openlijk, doch nam**e**lijk.

VIII.

Mijn oom is apotheker¹ en drogist². In deze bleekerij⁴ kan men het waschgoed ook drogen, de drogerij³ wordt kunstmatig verwarmd. Deze vrouw was eerst ziekenoppasster, nu is zij mutsenwaschster geworden. Als de edellieden op hunne fiere rossen ter valkenjacht³ reden, stonden de liten d. i. eigenen en hofhoorigen deemoedig⁴ met gebogen hoofd aan den rand van den weg. Sommige partikels verrichten drieërlei⁵ dienst in de taal. Karel V droeg de kronen⁶ van Spanje en Duitschland. De meeste honden toonen zich zeer gevoelig voor de minste liefkoozing⁶. Deze oude mannen, men zou ze sloven kunnen noemen, klooven⁷ voor een karig loon den ganschen dag het hoephout des kuipers. In deze rotskloven⁷ vond men afgekloven⁸ beenderen van geiten en lammeren. Er zijn drie Nederlandsche woorden, die de slotletter **a** verdubbelen; men schrijft: de eegaas voor echtgenooten, de vlaas voor Limburgsche koeken en de raas voor dwarsbalken aan masten.

1 Grieksche woorden worden op Latijnsche wijze gespeld, vergelijk: orthographie, philosophie, theocratie, physica enz. De wijziging der uitspraak heeft plaats aan het einde der woorden, dus: biograaf, telegraaf, geograaf, filosoof enz. Veranderingen in het lichaam dier woorden, alsmede aan het begin, zijn zeldzaam, dus: biographie, geographie, photographieeren, lithographieeren. Echter: telegrafistnaasttelegraphieeren, telegraphie, telegraphisch. Grondb. 242—250. 2 Drogist, drogen, droger, droge, drogerij, met de zacht heldere (enkele) **o**. Oudhgd. trukan, hgd. trocken. Leerb. 144. 3 In naamw. staat **ch** voor **t**, uitgez. Aagt, aagtappel. Men verwarre deze **t** niet met het achtervoegsel **te**, dus burch**t**, leng**te**. Wl. 27. 4 De **ee** in bleek, bleekerij is verwant aan de Duitsche **ei**; de **ee** in deemoedig ontstond uit eenen tweeklank. 5 Men schrijft eenerlei, tweeërlei, drieërlei, achterlei, (of -hande); in de overige telwoorden tot twintig toe, lascht men **d** in, als vijfderlei, zesderhande enz. Taal en Spelr. blz. 36. 6 In koozen (Fr. causer = praten), poozen (pauze), poover (pauvre), Mooren (Maures), boos (mlat. bauziare), kool (Lat. caulis), onnoozel (Lat. nausea) ontstond de **oo** uit **au**. In andere vreemde woorden is de **o** zacht, als: kronen, tronen, noten (zang), oli**f** enz. Leerb. 150, 140. 7 Klooven causatief van klieven. Onderscheid: klieven, kluiven, klooven, kloven (meerv. van 't zelfst. nw. kloof, hgd. Klufft). 8 De verl. tijd van kluiven is kloven, verl. deelw. gekloven.

IX.

Wij werken dagelijks¹ voor ons dagelijksch brood. Als men een plan verkeerd op touw heeft gezet², wordt dikwijls velerlei moeite tevergeefs³ aangewend; wie ondanks tal van vergeefsche pogingen halsstarrig⁴ zijn plan blijft doorzetten, berokkent zich allerlei teleurstelling⁵. Na deze trotsche taal verliet de vreemdeling met rassche schreden de zaal. Het jongetje droeg eenen hanssop met dwarse ruiten. Gansche rijen van dooden bedekten het slagveld. Uw broeder was door die tijding gansch verplet. Eene frissche, stevige bries deed de zeilen zwellen, en ras waren wij uit het gezicht. Eene slaafsche vrees is het kenmerk van laagheid of van bekrompenheid. Wat is eene slaafsche gewoonte? De slaven gehoorzaamden blindelings d. i. slaafs. Als men een jaarlijksch inkomen heeft van duizend gulden, dient men maandelijks geen honderd gulden te verteren. De trots⁶ van Alva kende geen grenzen; was over 't geheel het Spaansche karakter trotsch en hooghartig, Alva's trotscheid wies tot opgeblazenheid, trots zijne zware schulden. Deventer koek, Haarlemmer⁷ olie en Doesburger mosterd zijn vanouds⁸ bekend. De aanhef van het Nederlandsche Volkslied: »Wien Neerlandsch bloed in de aders vloeit, Van vreemde smetten vrij,» is voor den alledaagschen mensch tamelijk duister. Neerlands⁸ grond werd ontwoekerd aan de baren.

1 Als bijwoord met **s**. De bijv. nw. paars, kras, dras, dwars, wars, bits, spits, flets, bros, ros, gewis, los hebben geen **ch** achter de **s**; evenmin alle bijv. nw., die de **s** voor klinkers in **z** veranderen, als dwaas, wijs, grijs, lens, broos, voos, vuns, loos enz. 2 Beeld, ontleend aan 't bedrijf des wevers. 3 De samengestelde bijw. met de adverbiale **s** schrijft men aaneen; b. v. bijtijds, terloops, vannieuws. Taal en Spelr. blz. 41. 4 Uit hals en starrig, vergel. staroogen (star = strak en stijf). 5 Een zelfst. nw. door middel van ing gevormd uit: te leur stellen; vergelijk tentoonspreiding, terechtzitting, tepronkstelling, tenietdoening van: ten toon spreiden enz. 6 Trots, als zelfst. nw., voorzetsel en bijw. 7 Haarlemmer en Arnhemmer met dubbele **m**; overigens wordt de medeklinker na toonlooze klinkers niet verdubbeld, vergelijk: Gorkumer, Workumer, diemiten, engelen, perziken; doch kennissen, vonnissen, notarissen, commissarissen; adellijk, middellijk. Grondb. 106. 8 De genitief van Nederland.

X.

Onmiddellijk¹ na den Trojaanschen oorlog vinden wij bijna overal in Griekenland verwarring en onlusten, regeeringsveranderingen² en volksverhuizingen³. Boven alle Grieksche staten muntten weldra het Dorische Sparta en het Ionische Athene uit. Lycurgus' wetgeving³ gaf aan Sparta dat eigenaardige kenmerk, waardoor het zich in de Geschiedenis van alle volken en staten onderscheidt. — Toen in Athene de bevoorrechte standen zich de onderdrukking der landbouwers en werklieden veroorloofden, wendden zich eenigen der aanzienlijkste en verstandigste mannen tot Solon, die dit vertrouwen om zijne wijsheid, deugd en ondervinding alleszins⁴ verdiende. Solon werd de wetgever der Atheners, maar nog bij zijn leven barstte er in Athene een oproer los, 'twelk hiertoe leidde, dat het hoofd van eene der kampende partijen, Pisistratus, de oppermacht verkreeg. — De beroemdste orakels der Grieken waren die te Dodona en te Delphi. Het eerste was aan Jupiter, het laatste aan Apollo geheiligd. Gewichtige staatsaangelegenheden werden niet beslist, eer men het orakel om raad had gevraagd. Eenen geruimen tijd werkten deze orakels zeer weldadig, daar zij in hachelijke omstandigheden goeden raad gaven en aan de wetten een hooger aanzien verleenden⁵.

1 Middellijk, evenzoo adellijk; doch hemeling (achterv. ing).
2 Ingevoegde s als teeken van den genitief, zoowel bij mannel. en onzijdige, als vrouwelijke woorden; evenzoo: moeders kind. 3 Eigenamen op s nemen eene apostrophe aan, als teeken van den genitief.
4 Vergelijk: geenszins, goedsmoeds, blootshoofs, blootsvoets. 5 Dit dictée bedoelt de spelling van eenige vormen van werkw.

XI.

In gindsche¹ hut, eenzaam en verlaten, woont een klui-zenaar, die wars² van de genoegens dezer wereld, zijne schamele woning heeft gebouwd te midden van losse, drasse gronden, om zijne eenzaamheid te verhoogen. De vrouw nam het web en sneed eenen lap in dwarse banen of geeren. Salomo is de wijste³ koning van Israël, zijne wijsheid en pracht waren eens beroemd in het Oosten. Zoo men paarse stoffen eenigen tijd aan de stralen der zon blootstelt, verschieten zij van kleur, zij worden vaal en flets. Men weet, dat het Beiersche wapen dwarse ruiten had, vandaar, zegt men, de partijnaam van Kabeljauwen. In het dierenepos »Vanden Vos Reinaerde» wordt Reintje ons geschilderd als de looste en valschte, doch schalkste⁴ hoveling van koning Nobel, den leeuw. Een ruiter reed met lossen teugel in de richting, waar de vlammen het uitspansel met eenen rossengloed kleurden. Een sceppter⁵, eene kroon, een rijksappel en een hermelijnen mantel zijn de teekenen der koninklijke waardigheid. De sceppter was oorspronkelijk een staf, later eene lans zonder metalen spits en werd door koningen, vorsten, Romeinsche consuls en triomfeerende⁶ legerhoofden gevoerd, als teeken hunner waardigheid.

1 Bijv. nw. met sch. 2 Evenzoo: bits, dwars, flets, los, paars, ros, spits, wis, gewis. 3 Bijv. nw. op s en sch vormen de overtreffende trappen met t of te, als: de booste, het boost; de frischte, het frischt. Grondb. 124. 4 Schalk = loos, guitig, vroeger knechtachtig, vergel. maarschalk, oorspronkelijk knecht, verzorger der mare, merrie, Godschalk (= knecht, dienaar Gods); het bijv. nw. schalke bestaat naast schalksche. 5 Sceppter, schabel, schorpioen, schrijn(werker) uit het Latijn sceptrum, scabellum, scorpio, scrinium. Grondb. 129. 6 Triomfeeren ontstond uit triomf, en heeft evenals nimf, nimfen de f als dichterlijk woord. Grondb. 251.

XII.

Is daar binnen de sleutel zoek — dachten de Watergeuzen — hier buiten zou men wel eenen nieuwen kunnen gieten, wanneer men bij voorbeeld ¹ eene genoegzame massa droog hout, stroo, pek en teer, of iets dergelijks bijeenverzamelde ², tegen de poortdeuren samen³stapelde en er dan kortheidshalve den brand in stak. Brandende lonten zijn er in overvloed voor de hand, en het duurt niet lang, of de vlammen slaan knetterend omhoog, en een helrosse gloed, door dikke, bruine rookwolken overgolfd, kaatst flitsend van allerlei wapenstaal terug. Een Rembrandtiek tooneel! Plotseling slaat er een luid gejuich omhoog. Een hoop stoere gezellen — kerels mocht ³ ge wel zeggen — komt met eenen scheepsmast aanslepen, den nieuwen sleutel! Met gespierde vuisten heffen zij hem ten stormram op. Een!... twee!... drie!... Met eenen daverenden dreun trillen de reeds half verkoolde en uit de naden gebarsten poortdeuren, zij beginnen te wijken, en met eenen donderenden knal springen zij open. Joelend en juilend en jubelend stormen de Piraten naar binnen, zij heffen te zamen eenen triomf⁴kreet aan ⁵.

Naar Hofdijk.

1 te (ten, ter) en **bij** worden niet met het volgend woord verbonden: te zamen, te gelijk, ter wille, bij monde, uitgezonderd: terstond, terug, tevreden, tenzelfden, terzelfder, bijgeval. Taal en Spelr. blz. 40. **2** Men schrijft samen (mets) aan 't begin van samenstellingen, in 't midden schrijft men zamen. **3** Men schrijft: bracht, placht, mocht. **4** Bastaardwoord met Nederlandschen uitgang. Zie Dict. XI 2e Afd. aant. 6. **5** Dictée over verschillende vormen van werkwoorden.

XIII.

De regendroppels ruischten¹, en de arme roeiers kneeden het schuimende nat, dat de bruisende¹ golven om de kiel spatt'en. De oogen der katachtige roofdieren fonkelen² in het duister, als kolen vuur. De beroemde dichter Mr. Willem Bilderdijk, zegt in den aanhef van zijn epos³: »De ondergang der eerste Wareld'', dat 't menschdom met hel en duivelen in verbond, Gods Hoogheid durfde trotsen¹! Het woud was in zomerdos¹; grijsaards⁴ en knapen, afgeleefde ouderdom en bloeiende jonk⁵heid, mannen in de kracht des levens en teere wichtjes, allen gingen genieten van zijn frisch groen. De uitvinding van het buskruit⁶ was een allerbelangrijkst feit, in zooverre zij de opkomst van den burgerstand in de hand werkte. De Israëlieten moesten onder de Pharao's als slaven zwoegen aan den bouw van pyramiden⁷, obelisken en andere reusachtige werken; zij waren inderdaad⁸ ongelukkig. Mozes bewees metterdaad⁹, dat hij van God gezonden was te hunner verlossing.

1 Men schrijft: ruischen, dorschen, uitvorschen, inlascchen, druischen, maar bruisen, torsen, morsen, uitdossen en dus ook: geruisch, gebruis enz. 2 fonkelen, fonkeling, in fig. zin van oogen, blikken enz.; maar vonken, vonkeling in eigenl. zin voor vonken schieten enz., aldus: fonkelnieuw, echter: ontvonken, ontvonking. Grondb. 111. 3 Heldendicht, waarvan slechts 5 boeken werden afgewerkt. 4 De woorden op **aard** worden als samenstellingen behandeld: wreed-aard, dronk-aard, uitgez. vein-zaard, grijn-zaard (van de werkw. veinzen, grijnzen). Hetzelfde geldt voor de afleidingen met **achtig**: aap-achtig, snap-achtig enz. Ook al de voorvoegsels, als: be-, er-, ge-, her-, ont-, oor-, ver- en wan- waren oorspronkelijk op zich zelf staande woorden, dus: be-sparen, her-overen, wan-orde. Leerb. 638—640. 5 In plaats van **g** volgt **k** op **n**, als de uitspraak het eischt: jonkheid, jonk-vrouw, jonk-heer, konink-lijk, konink-rijk, sprink-haan, lank-moedig, afhank-elijk, oorspronk-elijk, gevank-elijk, wonink-je, kettink-je. Grondb. 98. 6 Buskruit, rattenkruit (kruit = poeder); de kruidben (Poot, Akkerleven, vers 50.), onkruid, nieskruid, wormkruid (kruid = plant, gewas) Grondb. 127. 7 Ook piramiden, evenzoo tyran en tiran. Alleen benamingen van alledaagsche voorwerpen worden, zooveel de uitspraak het toelaat, op Nederlandsche wijze geschreven; dus: kapitaal, sjees, likeur, biljet, sigaar enz. Grondb. 250. 8 Evenzoo: allerwegen, langzamerhand, halverwegen. Taal en Spelr. blz. 41. 4. 9 Evenzoo: mettertijd, metterwoon, uitermate.

XIV.

De dichter Feith roept uit in zijnen: »Lierzang op De Ruyter¹»: Wie is de held, ... die in het barnen² der gevaren, den ijzeren schepter³ van de baren aan 't siddrend Albion ontwingt? De dichter Immerzeel vangt zijn gedicht, eene geschiedkundige anekdote⁴, naar aanleiding van Czaar Peter's bezoek aan Dantzig in 1716 aldus aan:

Hei, wat blijdschap allerwegen⁴!

Hei, wat drok gewoel langs straat!

Na de verovering van Constantinopel door de Turken in 1453 werd de prachtige cathedraal⁵ van St. Sofia veranderd in eene moskee⁶; toen prijkte »de Halve Maan» op St. Sofia's tinnen.

De dichter Hubertus Poot zingt in zijn bekend: »Akkerleven»:

Hoe genoeglijk⁶ rolt het leven

Des gerusten landmans heen!

Men dient te letten op de spelling van sommige diminutieven, bijv. op die van laatje, slaatje, paatje, maatje, Catootje, Annaatje, bedsteetje, zootje, zeetje, buitje, luitjes, sleetjes, bijtjes⁷.

1 Als eigennamen uit de vereeniging van twee woorden bestaan, schrijft men ieder hoofddeel met eene hoofdletter. Wl. 89, 2. 2 Denk aan: barnsteen (= brand(bare)steen). 3 Bastaardwoord, ten deele Nederlandsch (3e soort). 4 Men schrijft: allerwegen, bezijden, halverwegen. 5 Bastaardw. met Nederl. uitgang. 6 Na de scherpe **g** schrijft men onmiddellijk het achtervoegsel lijk, bvb. heuglijk, draaglijk; na de zachte **g** schrijft men elijk, bvb. dagelijks, mogelijk, hertogelijk. 7 Zie Wl. Voorbericht voor den tweeden druk. 8 Lees niet septer of skepter, maar schepter, vergelijk: schorpioen, schabel, schrijnwerker. Grondb. 129.

De feestzaal was versierd met guirlandes en tropeeën. Om 12 uur kwam de exprestrein aan, en de hooge gasten, onder wie men den Minister van Binnenlandsche Zaken opmerkte, werden door den President der feestcommissie verwelkomd. Het overdadig gebruik van bastaardwoorden verdient afkeuring. Waarom toch bezigt men allerlei uitheemsche woorden, als: naïef¹, naïveteit, qualiteit, quantiteit, quaestie, concurrent, capituleeren, bibliotheek, publiciteit, indiscretie, collectie, auctie, philanthropie, waar keur van Nederlandsche woorden en uitdrukkingen ten dienste staan? Niemand zal 't ontkennen, dat 't soms moeielijk valt, technische of wetenschappelijke benamingen, kunsttermen enz. over te zetten, en men wel 't bastaardwoord moet bezigen, wil men geen verfoeielijke taal spreken, of zich belachelijk maken. Wie zou met Hooft een hedendaagsch ingenieur met den titel van vernufteling durven aanspreken? Of, wie zou de woorden: cylinder, axioma, refrein, satyre, notulen, dilettant, amendement, virtuooos, epigram, conducteur, improvisatie, ironie, romance, incognito, souspied, onder curateele, die 't gebruik als gangbaar gestempeld heeft, durven bannen of vertalen? Weet gij ook, wat catacomben, candelabers, illustraties, petitionnementen en certificaten zijn? En kent gij het onderscheid tusschen lokaal en lokaal, kritiek en critiek, dokter en doctor?

*) Dictée over allerlei bastaardwoorden. Zie hieromtrent de kort samengevatte regels voor de Woordenl. 68—87, of Grondb. 214—256.

¹ Doorgaans hebben alleen de uitgangen der bastaardwoorden eenen Nederlandschen vorm aangenomen en blijft 't lichaam dier woorden zijnen uitheemschen vorm behouden. Zoodanige uitgangen zijn: ief, eit, iek, iet, eelen, eeren, ijn, ein, oof enz., als muziek, satijn, kapitein enz.

XVI.

Tusschen de Oostzee en de Middellandsche Zee³, tusschen het Oosten en het Westen, zooals men toen zeide, lagen juist in het midden de Nederlanden, die buitendien¹ door den Rijn met Duitschland en door de Noordzee met Engeland in natuurlijke verbinding waren gesteld. Vanzelf¹ werden zij de marktplaats, waar de handelaars uit alle streken elkander ontmoetten. Daarheen brachten de logge schepen van Spanje en Portugal de waren van Zuid-Europa² en de kostbaarheden van Indië, die over Alexandrië en Constantinopel de Middellandsche Zee³ bereikt hadden. Daarheen brachten de Oosterlingen⁴ hunne waren; daarheen voerde de Rijn de Rijnsche en Moezelwijnen en het hout der Duitsche bergen; daar bracht Vlaanderen de wol ter markt. In de verre oudheid was Dorestad en in de Middeleeuwen⁵ Brugge de markt- en stapelplaats van Nederland. Toen Brugge had uitgebloeid, toen het Zwin, waarlangs de schepen zijne havens trachtten te bereiken, was verzand, trad Antwerpen in zijne plaats. Wat Brugge niet geweest was, eene eerste geldmarkt, was Antwerpen. Nauwelijks was Antwerpen door Parma ingenomen, of Amsterdam werd de zetel van den handel op het Noorden. *)

1 Aaneengeschreven worden voorzetsels, gevolgd van naamw. of telwoorden: overeind, onderweg, mitsdien, naardat, opnieuw, aaneen, overal, vooral enz. Gescheiden blijven die, wier tweede lid als zelfst. nw. eene bepaling vereischt: uit hoofde van, met betrekking tot, bij gebrek aan, met het oog op enz. 2 Het koppelteken is noodig in aardrijksk. eigennamen, bestaande uit bijvoegl. nw. (of een bijwoord) en een eigenaam: Zuid-Holland, Groot-Brittannië; de bijvoegl. naamw. van die namen gevormd, worden als één enkel woord geschreven: Zuideuropeesche plantengroei, Zuidhollandsche eilanden enz. 3 Van deze geographische benaming, ieder deel met eene hoofdletter; vergelijk: Iersche Zee, Roode Zee. 4 Bewoners der Oostzee. 5 De **I** vervangt de slot-letter **n** in samenstellingen met midden, als: middelpunt, middellijn enz. uitgez.: middernacht, middenin, middendoor.

*) Deze regels werden met wijzigingen ontleend aan Dr. R. Fruin, Tien jaren.

XVII.

De dichter Bilderdijk teekent ons *) de »Eerste Wareld'' als,
Een koopren schild gelijk, dat zwellende uitgebogen,
Zich opheft uit zijn' rand, met blauwend staal omtoegen,
En door 't geweld des krijgs met bult en bluts¹ bedekt.

Noord-Amerika² heeft zijnen reusachtigen Missisippistroom³,
die vooral gevoed wordt door de wateren van den Missouri;
Zuid-Amerika² bezit zijne Amazonenrivier³, die
evenwijdig aan den Aequator dit geheele vastland van het
Westen naar het Oosten doorsnijdt.

De dichter Vondel zegt in zijne »Vertroosting aan G. Vos-
sius'' :

Hij schut vergeefs⁴ zich zelve moe,
Wie schutten wil den sterken vliet,
Die van een steile rotse schiet
Naar haren ruimen boezem toe.

In Brussel houdt men telken jare eene tentoonstelling⁵
van schilderstukken van levende meesters; in allerlei museums
(muséa, museën) stelt men daar en te Antwerpen de kunst-
stukken van overleden meesters ten toon. De Zwitsersche
kleederdracht, vooral die van de vrouwen en meisjes uit het
»Berner Oberland'', is eenvoudig en bevallig.

*) Eerste zang vers 83—85.

1 Bluts, knots, spits, koorts, mits, scherts, ritselen,
gutsen schrijft men met **t**; evenzoo: antwoord, Antwerpen,
litteeken, ootmoed, kersttijd enz. De **d** vindt men in gids,
loods en evenzoo in ginds, reeds, sinds. 2 Met koppelteeken.
3 Het tweede lid der samenstelling is een gemeene naam, evenzoo:
Zuiderzee, Oostzee, Rijnstroom, echter: Caspische Zee enz.
4 Evenzoo: tevergeefs. 5 Woorden op **er**, **ster**, **ing**, van op
zich zelf staande woorden gevormd, worden aaneengeschreven, als:
tenuitvoerbrengring, achtenvijftiger (wijn van 'tjaar '58),
mutsenwaschster.

XVIII.

Een goederentrein met dertien waggons¹, zoo lazen wij onlangs in de couranten, had ternauwernood² het station verlaten, of hij derailleerde¹ door de achteloosheid des wisselwachters. Net geplaveide trottoirs¹ en een deugdelijk riolennet zullen mettertijd³ in onze provinciale hoofdsteden de klinkerpaadjes en bekende goten vervangen. De woorden juffrouw en juffer beteekenen beide jonge vrouw, evenzoo beteekent jonkheer hetzelfde als jonge heer; het taalgebruik hecht aan elk woord van dit drietal echter eene afgeronde beteekenis. Een koerier⁴ boodschapte den Koning de gevangenneming⁵ der beide graven. Egmont en Hoorne werden intusschen onder sterk geleide naar Gent gevoerd. Beiden moesten te recht staan⁶ voor den Raad van Beroerten, en hunne terdoodveroordeeling⁵ volgde. Noch de tranen der gravinnen, noch de bede der Vliesridders konden het harde gemoed van eenen Alva, van eenen Philips vermurwen⁷. Men wil, dat bij de terechtstelling⁵ van den Held van St. Quintijn en Grevelingen Alva een traan langs de geelbruine wangen biggelde. De teraardebestelling⁵ der beide edelen had in alle stilte plaats. Uw neef, een eerste spring-in-'t veld⁸, kwam kwansuis⁴ te laat aan den trein, toen hij na de Kerstdagen naar de kostschool zou terugkeeren.

1 Let op de spelling van dit woord. 2 Evenzoo: terstond, terug, tenzelfden, terzelfder, tevreden en bijgeval aaneen. 3 Evenzoo: metterdaad, metterwoon, uitermate. 4 Bastaardwoord der 1e soort, evenals: trein, troep, singel, troon, geheel Nederlandsch, vergelijk: bajonet, biljart, biljet, postiljon, likeur, kazerne enz. 5 Aaneengeschreven zelfst. nw. op ing. 6 Informatieven met **te** schrijft men niet aaneen. 7 In murw, erwt, vermurwen is de **w** gebleven. 8 Evenzoo met koppelteekens: vergeetmij-nietje, kruidje-roer-mij-niet, een kijk-in-den-pot, als lange en ongewone verbindingen.

XIX.

Napoleon's tiërceering¹ der staatschuld was een harde slag voor vele Hollandsche familiën. Bij het instructie-bataillon² worden jongelui van eenigen aanleg opgeleid tot den rang van korporaal, sergeant of luitenant. Het cypressenhout wordt in de Levant gewoonlijk als timmerhout gebezigd; de oude Egyptenaren maakten er doodkisten van voor gebalsemde lijken of mummieën¹; het bezit dan ook eene verwonderlijke duurzaamheid. Deze heer is bibliothecaris van het provinciaal-archief², zijn broeder is auditeur-militair², zijn oudste zoon is adjunct-controleur² en zijn tweede zoon is aspirant-ingenieur³. Door den Minister van Onderwijs³ in België werd een programma vastgesteld voor de klein-kinder-⁴ of bewaarscholen in dat rijk. Prins Maurits³ voerde als veldheer den titel van kapitein-admiraal² der Unie. Cornelis Houtman zou in Lissabon de geheimen uitvorschen omtrent de vaart op Oost-Indië, en het was hem opgedragen, zich zooveel mogelijk te vergewissen van den te nemen koers. In het invaliden-gesticht te Bronbeek bij Arnhem bewaart men de zegeteekenen van onzen oorlog met Atjeh. Wij zagen daar eenige oud-gedienden met eervolle litteekens.

1 Let op de spelling van dit woord. 2 In benamingen met twee of meer bastaardwoorden schrijft men het koppelteken, bv. gouverneur-generaal, assistent-resident. Het meervoud, evenals bij kapitein-luitenant, luitenant-generaal, generaal-majoor enz. wordt gevormd door aanhechting van s aan tlaatste lid: kapitein-luitenant s enz. 3 De hoofddeelen van titels met hoofdletters. 4 Men schrijft evenzoo: oude-mannenhuus, zijden-kousenkoopman, klein-kinderschool, 's-Gravendeel, 's-Heerenberg, omdat het eerste lid betrekking heeft op het eerste deel van de oude samenstelling; echter: Hoogere Burgerschool, de Oude Hertogstad enz.

Jongelui, die kersversch van de schoolbanken komen, kunnen het in practische bekwaamheid nog niet ver gebracht hebben. Het winter- of tuinkoninkje is een fijn vogeltje met spitsen bek. De bajonetten¹ werden het eerst in de Fransche stad Bayonne vervaardigd. Het tepronkstellen² behoort tot de oude, lijfstraffelijke rechtspleging. De Hollandsche koomenij³ was in Vondel's tijd eene vergaderplaats van praatzieke vrouwen; Vondel bezigt zelfs het woord koomenijpraat³ in den zin van ons koffiehuispraatje? Kent gij rattenkruid⁴, ook wormkruid en nieskruid⁴? Weet gij het onderscheid in beteekenis tusschen eene zucht en eenen zucht, eene punt en een punt, tusschen beren en beeren, delen en deelen? Let eens op de spelling der woorden: eenerlei, tweeërhande, drieërlei, vierderhande, vijfderlei, achterhande, achttienderlei, twintigerhande⁵. Griekenland had in de Oudheid tal van koninkjes⁶ en rijkjes; deze bestonden alle zelfstandig naast elkaar, nochtans⁸ werden zij door gemeenschappelijke belangen onderling verbonden. Mijn haastige vriend schreef mij: »Ik kom met den trein van vier te uwent⁷, weshalve gij u mijnentwege⁷ dezen middag niet moet derangeeren!» Een lafaard⁸ is meestal een veinzaard⁸. »Een lafaard ben ik niet», sprak Alva's zoon, namelijk⁹ bij 't beleg van Haarlem. Het Nederlandsche woord beschuit komt van het Fransche biscuit d. i. tweemaal¹⁰ gebakken.

1 Bajonet, kajuit, sajat. 2 Infnitieven, als substantieven gebezigd, schrijft men aaneen: het tevredenstellen, het terechtbrengen, het inacht nemen, het ternederwerpen. 3 Let op de spelling van dit woord. 4 Kruid (= poeder), kruid (= gewas, plant). 5 Zie Dictée 8 dezer Afdeeling. 6 Is ing toonloos, dan verandert voor je de g in k: woninkje, penninkje, palinkje, rottinkje, maar kringetje. 7 De t wordt ingelascht voor wege en halve en achtergevoegd in uitdrukkingen als: te mijnent, te uwent, te zijnent; ook bestaat het woord ordentelijk naast ordelijk. 8 Men breekt af: laf-aard, lui-aard, wreed-aard enz., echter vein-zaard, grijn-zaard en grijn-zerd, lie-verd, laf-ferd enz. 9 Men schrijft: eigenlijk, gezamenlijk, openlijk, wezenlijk, echter namelijk. 10 Men schrijft tweemaal, driekeer enz., doch twee malen, drie keeren.

XXI.

Deze acteur heeft op de planken eene koninklijke³ houding. Hebt gij het »Penninkske der Weduwe” van De Genestet gelezen? Willem de Clerck, de bekende literator¹, wiens verhandeling over den invloed der vreemde letterkunde op de Nederlandsche literatuur¹ door het Koninklijk³-Nederlandsch-Instituut van wetenschappen, letteren en schoone kunsten met den Gouden-Eerepenning werd bekroond, was tevens een geestig improvisator. Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit elf provinciën. Let op de schrijfwijze dezer uitdrukkingen: eene heuglijke tijding, een onverdraaglijke hitte, het dagelijksche brood, de hertogelijke kroon. Onze oude mutsenwaschster² is oppaster² in een ziekenhuis geworden. Hoe is dat mogelijk? Een zwerm van sprinkhanen³ overstroomde eens Oud-Egypteland. De beroemde koopstad Amsterdam was oorspronkelijk³ een visschersdorp. Deze man is behept⁴ met een leelijk gebrek; hij wil hoofsche⁵ spreken, doch mist de noodige ontwikkeling en kennis; nu, zijne trotscheit maakt hem mettertijd bij ieder tot een voorwerp van spot. De gezamenlijke dichtwerken van Van Zeggelen zijn niet hoog van prijs, namelijk ongeveer twee gulden. Wij kwamen openlijk uit voor onze eigenlijke bedoeling. De leerlingen dezer school hadden een veertiendaagsch⁶ examen. Het schaatsenrijden is een Nederlandsch volksvermaak.

1 Let op de spelling met ééne t. 2 Het achtervoegsel ster achter den stam wasch, pas. 3 Volgens den regel der beschaafde uitspraak. 4 Behept en niet behebt; 't woord hangt samen met happen. 5 Enkele bijwoorden gaan op sch uit: hoofsche, heusche, heesch, versch, gansch. 6 Evenzoo: zeventiendaagsche, zeventienvoud, zeventiendehalf.

XXII.

Justus van Effen¹ schetst ons in zijnen Hollandschen Spectator op eigen, geestigen trant, d. i. vol ernst en boert, een tafereeltje uit het oud-Hollandsche familieleven. Hij betitelt het: »Een Hollandsch verjaarafeest uit den burgerstand», en plaatst er zelf ondeugend onder »Voor ééne eeuw.»

Vooral steekt hij den draak met de overdreven complimenten, zoo zot als onnoodig, aan welke er naar zijne wijze van zeggen »de hals wordt gebroken» over den rang der zitplaatsen aan de feesttafel. Eindelijk waren allen gezeten, behalve de schrijver zelf en twee jonge juffertjes, beiden nichten der familie, en die omtrent van dezelfde jaren schenen. Deze beide dames, »willende op hare beurt aan het gezelschap de vruchten van eene goede opvoeding toonen, begonnen dan met grooten ijver aan 't complimenteeren te vallen.»

»Nu, nichtje, ga toch door, bid ik u, hier is immers uwe plaats, nichtje!» — »Maar heden, nichtje, ik weet immers wel beter; ik verzoek u, nichtje, ga jij daar zitten, je bent er het dichtste bij, wat hoeven wij zooveel commotie te maken?» — »Maar neen, nichtje, ik zal het zeker niet doen, ik hoop, dat je me voor zoo onbeleefd niet verslijt.» — »Ei, wat, nichtje, zit toch maar; waar dienen al die complimenten toe?» — »Maar heden, nichtje, neen, toch niet, ik zal het absoluut niet doen.» — Hoe kun-je nu ook zoo wonder wezen, als het er op aankomt, nichtje is immers de oudste.» Dit laatste woord had klem. *)

*) Dictée over de punctuatie. 1 Deze verdienstelijke prozaïst leefde van 1681—1735.

Bilderdijk wenschte, in eene zijner veelvuldige verzuchtingen om den dood, in het stille graf te liggen, ten einde voor den Haagschen straatkreet doof te zijn. Ik ben te zeer van muzikalen zin misdeeld, om te durven beslissen, of de schreeuwers der hoofdstad het van die, welke onze hofstad doorkrijgschen, in welluidendheid winnen; maar ik mag de Amsterdamsche keelklanken wel. Daar klinkt het: »Elft als zalm!» bij voorbeeld, waaruit de Jordaner in het middelwoord de *l* weglaat, om u die in de beide andere zooveel te zwaarder toe te wegen. Ik heb er echter nimmer het voorhoofd om gefronst, laat staan, er dood om willen zijn; een geheel ander verlangen wordt er bij mij levendig door. 't Is de wensch eene vangst van zalm des nachts bij te wonen. Het schuitje, — de visschers, — het want, spaarzaam, grillig, afwisselend verlicht; om u heen de roerloosheid van den nacht, maar aan boord al de behendigheit van de winzucht; als gij neerblijkt, die rosse schijn eener lantaarn, als gij opziet, eene enkele, tien, twintig, duizend, millioenen sterren, die de duisternis des hemels zwichten doen; — wat dunkt u, zendt gij den voorbijganger, aan wien gij die afwisseling van ideeën hebt dank te weten, nog eene verwensching na?

*) Dictée over de punctuatie, bewerkt naar eenige regelen uit Potgieter's Prozastukje: *Blauwbes*.

XXIV.

Hoewel het paleis Pepoli midden in de stad Bologna was gelegen, kon men zich in eene villa denken, zoo ras men den marmeren zuilengang was doorgegaan, die heen leidde naar den prachtige lusttuin — en de geuren inademde der smaakvol gegroepede heesters, of de hitte van den dag vergat bij het lichte koeltje, dat u toewuifde onder het loof der hooge kastanjeboomen, of de geurige mirte- en oranjeboschjes doorwandelde, die heenleidden naar eene der springende fonteinen, wier ruischende wateren den aam-echtigen wandelaar als de heerlijkste muziek in de ooren moesten klinken. Kostbare marmergroepen verrasten u op eens te midden van de schitterende, sterk gekleurde bloemen en gewassen; eene kiosk, in Byzantijnschen stijl gebouwd en op grillige wijze beschilderd, bood u schaduw en rustplaats, zoo ge een der priëelen versmaad hadt, die er natuurlijke zetels boden, door fijn mos en welriekend kruid gevormd, nevens banken van wit en rood marmer. De pages van den graaf zouden er u op zijnen wenk de fijnste vruchten komen aanbieden, versch van haren tak of stengel gerukt, de vurige granaat, de koele perzik, of de geurige ananas. *)

*) Dictée voor den zinsbouw, bewerkt naar eenige regelen uit Mevr. Bosboom-Toussaint's »Graaf Pepoli.»

Ik stel mij voor, dat het een heldere, zonnige, vroolijke zomerdag is. In den morgen is er regen gevallen, maar het laatste wolkje is verdwenen, en alles in de natuur is frisch, is krachtig. De oude eik tilt zijne forsche armen, zwaar van glanzig loover, zoo fier omhoog naar den blauwen, tintelenden hemel, of hij gansch verjongd ware, en de meerle, wier heldere tonen schallen uit het ruischend gebladerte, schijnt de stemme van den koning des wouds zelve, die het groeiend rijk, waarover hij gebiedt, opwekt tot rustige, tot verhevene blijmoedigheid. Zelfs het lage kruid en het wilde struikgewas, welig tierende, ritselen vroolijk, en het fluweelen mos, op den steenachtigen bodem, groeit frisch en lacht den zonnestraal, die het koestert, blijmoedig tegen.

Vijf en dertig¹ jaren waren de luitjes getrouwd geweest! Van meet af begonnen, zaten zij er nu warmpjes in; ik begin met de hoofdzaak, merkt ge, te onzent, heeft ieder eerbied voor geld. Onder ééne voorwaarde: en ons volk is er nog niet van vervreemd haar te maken, onder die, dat het eerlijk gewonnen zij, strekt de eigenaardigheid het niet tot laster, maar tot lof; onze luitjes hadden in dit opzicht voor God een vlekkeloos geweten. Geregeld, schier scherts uittartend geregeld, zijn ze Zondag voor, Zondag na, twee malen² ter kerk gegaan, en dat ge de armen tellen kondt, die hunne gave heeft gespijsd en gelaafd, die hun woord heeft verlicht of vertroost, die hunne tusschenkomst aan beroep of bestemming heeft weergegeven. *)

*) Dictée over den zinsbouw en de punctuatie. 1 Al de bestanddeelen van een samengesteld telwoord blijven gescheiden behalve tien en honderd, die aan de onmiddellijk voorafgaande gehecht worden: dertien, achttien, negentien, tweehonderd, zestienhonderd acht en veertig. Grondb. 159. 2 Alle herhalings-, verdubbel- en soortgetallen schrijft men aaneen: honderd maal, negentienvoud, duizendvoud, twintigerlei, zeventienderhande. Worden maal en keer in het meervoud en dus als substantieven gebezigd, zoo worden zij afzonderlijk geschreven.

